

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Möttönen, Tuomas

Title: Yrittäjyyden vaiheet Suomessa

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Tekijä & Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2019.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Möttönen, T. (2019). Yrittäjyyden vaiheet Suomessa. In T. Möttönen (Ed.), Yrittäjät Suomessa : elinkeinovapaudesta yrittäjyysyhteiskuntaan (pp. 53-118). Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 268. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-533-3>

2 YRITTÄJYYDEN VAIHEET SUOMESSA

Tuomas Möttönen

Tässä luvussa käsitellään yrittäjiä Suomen talouden murrosvaiheissa. Eri aikoina on ollut erilaisia yrittäjiä. Yrittäjyyden muutos on sidoksissa yhteiskunnan kehitykseen. Yrittäjyyden historiallisen muutoksen ymmärtäminen monipuolistaa kuvaa yrittäjyydestä ja yrittäjistä. Luvussa kuvataan yrittäjyyden muuttumista.

Yrittäjyyden historiallinen tarkastelu on aiheellista aloittaa 1800-luvun kehityksestä, joka johti elinkeinovapauden säätämiseen. Se muodosti ratkaisevan käännekohdan, jonka jälkeen vapaata yrittäjätoimintaa alkoi syntyä. Yritystoiminnan historia voidaan jakaa viiteen vaiheeseen.¹³³ Jatkossa yritystoiminnan vaihteellinen kuvaaminen perustuu tähän jaksotteluun.

Ensimmäinen jakso kuvaa aikaa ennen elinkeinovapautta, jolloin luotiin perusta suomalaiselle yrittäjyydelle. Toisena jaksona voidaan pitää suomalaisen yrittäjäkunnan ja yrittäjätoiminnan laajentumisen vaihetta (noin 1860–1939). Suuret uudistukset, kuten rautatielaitoksen rakentaminen ja pankkilaitos, vaikuttivat liiketoiminnan kehittymiseen. Maailmansotien välisenä aikana Suomi itsenäistyi ja maa alkoi demokratisoitua. Ulkomaankauppa laajeni merkittävästi. Kolmas vaihe (noin 1944–1959) kuvaa toisen maailmansodan jälkeistä jälleenrakennuksen Suomea, jolloin teollistuminen pääsi vauhtiin ja rakennustoiminta lisääntyi. Neljäs vaihe (noin 1960–1990) kuvaa aikaa, jolloin Suomi muuttui kiihtyvällä vauhdilla agraariyhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnaksi ja jolloin globaali kapitalismi alkoi yleistyä ja korkean teknologian käyttö lisääntyi. Elintason nousu näkyi lisääntyneenä kulutuksena. Kotimainen kysyntä kasvatti pk-sektoria ja vauhditti talouden yleistä kehitystä. Viidettä vaihetta voi

Cafe Ekbertin liikekortti vuodelta 1917. Helsingin kaupunkimuseo.

nimittää yrittäjyysyhteiskunnan ajaksi. Sen voi katsoa alkaneen 1990-luvun alussa. Tänä aikana yritysten kansainvälistyminen kiihtyi ja kasvuyrityksistä tuli entistä tärkeämpiä. Uutena tekijänä tuli mukaan yritystoiminnan laaja-alainen tukeminen ja yrittäjyyden arvostuksen kasvu.

Nämä vaiheet eivät ole selvärajaisia. Muutos on ollut sillä tavalla kerroksellista, että aikaisemmat vaiheet ovat kehittyneet ja näkyneet uusien vaiheiden sisällä. Esimerkiksi teollistuminen on merkittävä tekijä kaikissa vaiheissa.

2.1 VARHAINEN YRITTÄJYYS ENNEN ELINKEINOVAPAUTTA

Yrittäjyyden nousu liittyy teollistumiseen. Vappu Ikosen ja Matti Valkosen (1987) mukaan ”teollistumisella tarkoitetaan historiankirjoituksessa yleensä sitä taloudellisen kasvun ja yhteiskunnallisen muutoksen kautta, joka alkoi Englannissa 1700-luvun lopulla ja levisi seuraavalla vuosisadalla muualle Eurooppaan”. Tuolloin massatuotanto ja muut kuin agraarituotantoon liittyvät ammatit alkoivat yleistyä. Teollinen vallankumous -termin käyttäminen viittaa muutoksen suureen merkitykseen. Teollinen vallankumous ajoitetaan yleensä vuosille 1760–1830. Sen syntymiseen vaikuttivat tekniset keksinnöt, kuten höyry- ja muut koneet, jotka muuttivat tuotantotapoja ja lisäsivät uusia tuotteita.¹³⁴

Teollistumista edelsi merkantilismin aikajakso. Sille oli tunnusomaista etuoikeuksiin pohjautuva yhteiskuntajärjestys. Tuolloin ei ollut vapaata yrittäjyyttä eikä yksityisyrittäjillä ollut taloudellista merkitystä. Yritystoiminta on laajentunut ja monipuolistunut vasta merkantilismin jälkeen. Merkantilismin valtakauden katsotaan yleisesti päättyneen 1800-luvun alkupuoliskolla.

Yritykset olivat ennen osakeyhtiölain säätämistä yksityistä omaisuutta. Yritykset olivat yleensä perheyrityksiä, joita johdettiin patriarkaalisesti. Monialaisissa ja suurissa kauppahuoneissa harjoitettiin monipuolista liiketoimintaa. Teollisuuden harvalukuiset tuotantolaitokset, manufaktuurit, tuottivat lähinnä tekstiilejä. Teollisuusmaista tuotantoa oli lisäksi tupakkatehtaissa, laivaveistämöillä, köysitehtailla ja pikiruukeilla.¹³⁵ Nykymääritelmän mukaan 1700-luvulla toimineet kauppahuoneet olivat avoimen toiminimen tapaan toimineita perheyrityksiä.¹³⁶

Perheomistuksella oli tärkeä asema pienten ja keskisuurten yritysten omistuksessa. Aikaisempaan niin sanotun kauppiaskapitalismin aikakautena 1600-luvun alusta noin 1870-luvulle sääty-yhteiskunnassa porvarisuvut toimivat yrittäjinä. Vaikka teollistuminen toi esiin uusia yrittäjiä, säilyivät porvarisuvut itsenäisinä liikkeenharjoittajina. Yrittäjät olivat yleensä kauppaporvareita, joilla oli etuoikeutettu monopoliasema liiketoimintaan.¹³⁷ Sahayrittäjät kuuluivat paikallisyhteisönsä eliittiin. Yrittäjiä olivat myös muun muassa ulkomaankauppa ja laivanvarustusta harjoittaneet mahtiporvarit ja ruukinpatruunat.¹³⁸

Sahateollisuudella on ollut merkittävä vaikutus Suomen teollistumisessa. Sahayrittäjät käyttivät uutta tekniikkaa ja valtasivat uusia markkinoita. Saha-

yrittäjät olivat 1700-luvulla esiin noussut uusi yrittäjätyyppi, ja ”schumpeteriläisen entreprenöörin” tavoin he pyrkivät eteenpäin. Heillä oli suuri vaikutus yhteiskunnan eri aloilla.¹³⁹

1800-luvulla merkantilistiset talouspoliittiset ajatukset näkyivät myös Suomessa. Valtion rooli kasvoi. Se näkyi perusrakenteen kehittämisenä. Valtio osallistui liiketoimintaan ja oli merkittävä luotonantaja. Ulkomaankauppaan liittyvät asiat olivat pitkälti senaatin päätösvallan ulkopuolella.¹⁴⁰ Merkantilistinen talouspolitiikka oli esteenä teollisuuden edistymiselle.

Merkantilismi sisälsi ns. agraarimerkantilimin, joka tarkoitti sitä, että maatalous oli pääelinkeino, josta valtio sai suurimmat tulonsa. Talousajattelu alkoi muuttua 1800-luvun Euroopassa. Merkantilistinen järjestelmä väistyi vähitellen liberalistisen talouspolitiikan tieltä. Ryhdyttiin toteuttamaan monia uudistuksia, joiden vuoksi kaupankäynti laajeni. Tehtailijat ja liikemiehet alkoivat saada vaikutusvaltaa aatelisten virkamiesten kustannuksella.¹⁴¹

Teollisuudella ei ollut juuri merkitystä vielä 1700-luvulla. Se käsitti parikymmentä rautaruukkia, sahoja, myllyjä, pieniä manufaktuuriluonteisia tehtaita, pari tupakkatehdasta sekä joitakin lasi- ja sokeritehtaita.¹⁴² Ensimmäiset suomalaiset suurteollisuuslaitokset ja tekstiilitehtaat aloittivat toimintansa vasta 1800-luvun alkupuolella.

Kapitalismin kehittyessä yrityksestä tuli talousjärjestelmän perusyksikkö. Monissa maissa luotiin jo 1500- ja 1600-luvuilla osakeyhtiöitä siirtomaakauppaa varten. Tuolloin alkoi kehittyä finanssikapitalismi. Ensimmäinen arvopaperipörssi aloitti vuonna 1531 toimintansa Antwerpenissa.¹⁴³

Liberalistiseen kehitykseen nivoutui yritystoimintaan liittyvän lainsäädännön kehittyminen. Britanniassa tuli 1800-luvun puolivälissä voimaan laki (*Joint Stock Companies Act 1844*), jonka myötä osakeyhtiömuotoisen yrityksen perustaminen tuli yleiseksi yritystoiminnan organisointimuodoksi. Ennen tätä osakeyhtiömuotoisen yrityksen sai käytännössä perustaa vain hallitsijan myöntämällä erikoisluvalla. Uusi laki edisti merkittävästi vapaata yrittäjätoimintaa.

Yritykset ja kauppahuoneet eivät olleet osakeyhtiömuotoisia. Suomessa oli 1700-luvulla perustettu vain yksi osakeyhtiö, joka oli vuonna 1762 aloittanut Hertonäs Fajansfabriks Bolag. Ennen vuoden 1895 osakeyhtiölakia oli perustettu noin 60

Helsingfors Apothekares Mineralwatten-Fabrik -liikekortti. Helsingin kaupunginmuseo.

osakeyhtiötä. Osakeyhtiömuotoisia olivat muun muassa tärkeät suuryritykset Forssa, Tampella ja Vaasan Puuvilla. Kauppaporvareiden muodostamat kauppahuoneet olivat perheomisteisia ”yhtiöitä”, jotka vastasivat firmaa tai toiminimeä.¹⁴⁴

NAISTEN YRITTÄJYYS 1500-LUVULTA 1800-LUVUN PUOLIVÄLIIN

Naisyrittäjyydellä on Suomessa pitkä historia. Naisyrittäjyydestä ei ole kuitenkaan juuri kerätty tietoa. Merkittävä poikkeus on Sirpa Hajba, joka on käsitellyt naisyrittäjyyden kehittymistä Suomessa 1500-luvulta 1800-luvun lopulle. Hajban mielestä naisia on toiminut menneinä vuosina talouselämän eri toimialoilla kaupan, merenkulun, teollisuuden, käsityön, kotiteollisuuden sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan parissa. Hän esittelee yksityishenkilöitä, jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi omalla alallaan. Kaupan alan vaikuttajista voidaan mainita viipurilainen kauppahuoneen omistaja ja johtaja Maria Hackman (1776–1865), joka oli Hajban mielestä 1800-luvun merkittävin naishahmo talouselämässä. Hajba on jakanut tutkimuksensa naisyrittäjät toiminnan laajuuden ja yhteiskunnallisen näkyvyyden perusteella kolmeen päätyyppiin: suurporvarit, pienyrittäjät ja anonyymit yrittäjät.¹⁴⁵

Ennen elinkeinovapautta naisilla oli vain rajoitetut mahdollisuudet toimia itsenäisinä yrittäjinä ja ammatinharjoittajina. Naiset olivat holhouksenalaisia. Naisia pidettiin ennen vuotta 1864 juridisesti kykenemättöminä hallitsemaan omaisuuttaan. Naisten liiketoiminnalle lähes ainoa mahdollisuus oli se, että leski saattoi miehensä kuoleman jälkeen jatkaa tämän liiketoimintaa.

Naiset toimivat kauppatoiminnassa lähinnä avustavissa tehtävissä. 1700-luvun puolivälissä naisille annettiin oikeus kaupusteluun ja pikkurihkaman myyntiin. Lisäksi naisia oli myynti-, mittaamis- ja punnitsemistehtävissä. Naisia ei hyväksytty käsityöläisiksi.

Harvaan asutun maan pienissä kaupungeissa porvarit harjoittivat kauppaa sekä maanviljelystä ja karjanhoitoa. Kaupungeissa oli myös naissuurporvareita, jotka olivat varakkaiden porvareiden leskiä.

Suomi liitettiin vuonna 1809 itsehallinnollisena alueena Venäjään. 1800-luvun alkupuoliskolla talous kehittyi. Kaupungeissa, joissa maalaismarkkinoilla oli suuri merkitys, toimi naispuolisia yrittäjiä sekä vähittäiskauppiaina että tervaporvareina. Tuolloin alkoi kehittyä tekstiiliteollisuutta, joka oli naisvaltaisen toimiala.

Antti Chydenius (1729–1803) – liberalismi yrittäjyyttä edistävänä tekijänä

Antti Chydenius. Museovirasto / Musketti.

Kokkolan kirkkoherra, teologian tohtori Anders (Antti) Chydenius oli varhainen Suomen elinkeinovapauden edistäjä ja puolustaja, ”Pohjolan Adam Smith”. Chydenius vastusti taloudellisia monopoleja ja etuoikeuksiin perustuvaa merkantilistista talousjärjestelmää. Hänen liberalistiset ajatuksensa vaikuttivat elinkeinovapauden säätämiseen, jolla oli ratkaiseva merkitys vapaan yrittäjätoiminnan leviämiseen.

Talouden liberalisointiin vaikutti Chydeniuksen kanssa samaan aikaan elänyt taloudellisen vapauden edistäjä, skotlantilainen Adam Smith (1723–1790). Smith kannatti vapaakauppaa ja kehitti klassisen liberalismin oppeja. Hän piti talouskasvun perustana tuottavuuden kasvua. Chydenius esitti samankaltaisia ajatuksia ennen Smithiä, vaikka ei olekaan yhtä kuuluisa. Tähän vaikutti se, ettei hän kirjoittanut suurta teosta vaan paljon erilaisia teemoja käsitteleviä kirjoituksia.

Antti Chydenius kannatti kaupan vapautta ja piti arvossaan kauppiaan elinkeinoa. Chydenius oli oman aikansa liberalismin edustaja, sillä hän pohjimmiltaan luotti siihen, että ihmisten vapauden lisääntyessä taloudellinen vauraus kasvaisi. Kun yksilöt ja yritykset kävisivät vapaasti kauppaa mahdollisimman laajalla maantieteellisellä alueella, taloudellinen kasvu jatkuisi. Positiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen oli yleistä liberalistiselle ajattelulle.

Varhainen taloudellinen liberalismi edisti vapaata markkinataloutta, yksilönvapauksia ja ihmisoikeuksia. Taloudellinen vapaus tulee selvimmän esille oikeudessa käydä kauppaa ja yksityisessä omistusoikeuden suojassa. Ihmiset saavat vapaasti tuottaa, myydä, ostaa ja kuluttaa tavaroita ja palveluita.

Vapaakauppaa pidetään nykyisin yleisesti parhaimpana tapana hoitaa kansakuntien välistä kaupankäyntiä. Se nostaa elintasoja sekä vauhdittaa tiedon ja teknologian leviämistä. Vapaakaupan katsotaan tukevan kansojen välistä vuorovaikutusta ja sillä tavalla edistävän maailmanrauhaa ja tasa-arvoa.

Antti Chydenius edisti suomalaista yrittäjyyttä puhumalla elinkeinovapauden puolesta. Yksityisyrittämisen vapaus ei kuitenkaan toteutunut vielä hänen elinaikanaan. Liberalistinen ajatusmaailma oli ristiriidassa ajan merkantilistisen opin kanssa, minkä vuoksi elinkeinon vapautuminen oli pitkäaikainen prosessi.

LÄHTEET

Virrankoski, P. 1997. Chydenius, Anders. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia-verkkosivustossa.

Jonasson, M., Magnusson, L., Hogg, P. C. & Hyttinen, P. (toim.) 2012. *Anticipating the Wealth of Nations: the selected works of Anders Chydenius (1729-1803)*. London: Routledge.

SANOTTUA

”Tavaroita ei koskaan tuoteta, ellei niitä tarvita ja kysytä. Tarpeet ilmenevät itsestään, niitä on monenlaisia ja ne virittävät itsestään elinkeinoja ja saavat aikaan tuotteita, jotka sitten myydään tarvitseville. Jos tarvitsevaa estetään ostamasta jotakin tavaraa, se jää tuottajan käsiin, on hänelle tappioksi ja saa mustan leiman, josta näkyvät sanat: turha hiki ja vaiva.”¹⁴⁶

-Kokkolan kirkkoherra Antti Chydenius

Yrittäjyys ennen elinkeinovapautta

Ennen 1800-luvun puoliväliä ei ollut elinkeinovapautta ja liiketoimintaa rajoitti ruotsalainen merkantilistinen lainsäädäntö. Yritysten perustaminen oli rajattua. Kauppaporvareilla oli etuoikeus käydä kauppaa. Liiketoimintaa harjoittivat pääasiassa kauppiaat ja aateliston jäsenet. Osakeyhtiöitä ei ollut. Perheyrietyksillä oli keskeinen asema yrityselämässä. Naiset eivät saaneet perustaa yrityksiä.

2.2 SUOMALAISET YRITTÄJÄT ELINKEINOVAPAudesta TOISEEN MAAILMAANSOTAAN (NOIN 1860–1939)

ELINKEINOVAPAUDEN SÄÄTÄMINEN

Suomessa teollistuminen alkoi muita länsimaita myöhemmin. Teollistumiskehityksen alkaminen voidaan sijoittaa 1860-luvulle tai 1870-luvun alkuun. Teollistumisen käynnistyessä Suomi oli harvaan asuttu maa, jolla oli alhainen elintaso. Nälkään kuoli yli 100 000 suomalaista 1860-luvulla.¹⁴⁷

Merkantilismista irtautuminen tapahtui 1800-luvun jälkipuoliskolla. Sitä aikaisemmin oli tapahtunut esiteollistumista. Elinkeinovapauden säätäminen on yhteydessä teollistumiseen, vaihdannan vilkastumiseen, markkinoiden laajentumiseen, taloudellisen kasvun kiihtymiseen ja johtavien teollisuusmaiden harjoittamaan talouspolitiikkaan.¹⁴⁸

Suomen teollistumiselle edellytyksiä loivat lainsäädännön muutokset, jotka mahdollistivat vapaan yrittäjätoiminnan. Ensimmäinen osakeyhtiölaki annettiin vuonna 1864, ja se oli voimassa vuoteen 1896 saakka. Aikaisemmin oli ollut toiminnassa vain myöhempää toiminimeä vastaavia osakkuusyhtiöitä. Osakeyhtiölain tultua voimaan yritysten omistus pohja laajentui.

Osakeyhtiön hallinnosta annetun asetuksen esikuva tuli Ruotsista. Teollisuudessa osakeyhtiöt yleistyivät nopeasti. Senaatti tarkasti jokaisen osake-

yhtiöhankkeen. Senaatin valvonta päättyi vuoden 1896 asetukseen. Osakeyhtiöiden suosio monilla eri aloilla perustui siihen, että niiden avulla pääomaa saatiin kerättyä pienistäkin säästöistä.¹⁴⁹

Elinkeinovapaus toteutettiin kokonaisuudessaan elinkeinoasetuksella, joka tuli voimaan maaliskuussa 1879. Ennen sitä oli säädetty kauppa- ja elinkeinolaki vuonna 1868. Se aloitti ”välitilan” täydelliseen elinkeinovapauteen siirtymisessä.¹⁵⁰ Elinkeinoasetuksen tullessa voimaan yrityksen edustajan tarvitsi vain jättää elinkeinoilmoitus joko kaupungissa maistraatille tai maaseudulla kruununvoudille. Ilmoituksen jättäjän piti olla Suomen kansalainen. Luvanvaraisina säilyivät vain jotkin alat, kuten apteekit ja kirjapainot. Elinkeinoasetuksella oli suuri vaikutus talouskehitykseen.¹⁵¹

Elinkeino toiminnan harjoittaminen oli aikaisemmin rajattu lähinnä kaupunkien porvariston ja aateliston yksinoikeudeksi. Elinkeinoasetus poisti kauppajen perustamiselta rajoitukset. Kauppiain määrää alkoi kasvaa. Vuonna 1913 maassa oli jo yli 10 000 kauppiasta. Samalla kauppa erikoistui. Eri aloille syntyi erikoisliikkeitä. Kotimaankaupan kasvuun vaikuttivat myös parantuneet liikenneyhteydet, kasvava vauraus ja halpojen tehdastuotteiden tulo markkinoille.¹⁵²

Lainsäädännössä tehtiin muitakin liike-elämää tukeneita uudistuksia. Asetus höyrysahojen perustamisesta säädettiin vuonna 1857. Maakauppa vapautui vuonna 1859 asetuksella, jossa annettiin lupa kauppapuotien perustamiseen maaseudulle. Sahateollisuuden harjoittaminen vapautui vuonna 1860. Vuonna 1859 annettiin asetus käsityöammateista ja manufaktuureista. On syytä mainita myös vuonna 1865 toteutettu rahamuutos (markka ja penni) ja siirtyminen kultakantaan vuonna 1879. Elinkeinovapauden syntymiseen vaikuttivat liberaalisen opin yleistyminen ja yleiset yhteiskunnalliset tekijät.¹⁵³

Elinkeinoelämän liberalisointi oli teollistumisen ja taloudellisen kehityksen perusedellytyksiä.¹⁵⁴ Samalla se loi pohjaa yritystoiminnan kasvulle. Elinkeinoelämän vapautuminen loi sellaiset olosuhteet, että ihmiset, joilla oli halu ja kiinnostus perustaa yrityksiä, pystyivät toteuttamaan konkreettiset perustamistoimet.

1800-luvun jälkipuoliskolla liike-elämän ja yritystoiminnan kehittymiseen vaikuttivat monet tekijät. Elinkeinovapauden asteittainen toteuttaminen elvytti sekä kauppaa että teollisuutta. Euroopan teollistumisessa syntyneiden teknisten uudistusten leviäminen Suomen teollisuuteen paransi tuotantokykyä. Puuteollisuuden kehittymiseen vaikuttivat höyrysahojen perustamiskiellon kumoaminen vuonna 1857 ja sahatteollisuuden harjoittamisen vapauttaminen vuonna 1861. Liikenneyhteyksien paraneminen, esimerkiksi Saimaan kanavan ja rautateiden rakentaminen, edisti puunjalostusteollisuuden leviämistä. Vuonna 1864 säädettiin osakeyhtiölaki, joka helpotti pääomien keräämistä entistä suurempia yrityksiä varten. Samoin tärkeää oli pankkilain säätäminen vuonna 1866.¹⁵⁵

Yleisten yrittäjätoiminnan edellytyksiin liittyvien uudistusten lisäksi 1860-luvulta lähtien tapahtui muutakin kehitystä. Ihmisiä hakeutui entistä enemmän liike-elämään. Suomalainen elinkeinoelämä monipuolistui ja kasvoi merkittävästi. Se johti koko yhteiskunnan perusrakenteen muuttumiseen ja vanhan aatemaailman murtumiseen. Uudistuvalla yhteiskunnalla oli tunnusomaista taloudellisen kasvun tavoittelu. Yksityisille yrittäjille syntyi uusia tilaisuuksia teollisuudessa ja kaupassa. Yksityiset kansalaiset pyrkivät yritystoiminnan avulla parantamaan elintasoaan.

Suomen taloudellinen uudistuminen perustui yksityiseen yrittämiseen. Yrittäjiltä vaadittiin uusia ideoita, ennakkoluulottomuutta ja valmiutta ottaa riskejä. Tuotannon kasvu edellytti investointeja ja suuria pääomia. Tilaisuuksien lisääntyminen johti entistä laajempaan sosiaaliseen liikkuvuuteen. Ihmisten aktiivisuus ja kyvykkyys vaikuttivat omaan elintasoon ja paikkaan yhteiskunnassa.¹⁵⁶

ELINKEINOELÄMÄN LAAJENTUMISEEN VAIKUTTANEITA TEKIJÖITÄ

Liikenneyhteyksien parantuminen edisti yritystoimintaa. Sisämaan liikenteen edistämiseksi maanteitä lisättiin ja uusia kanavia avattiin reittivesistöihin.¹⁵⁷ Suomi sai ensimmäisen rautatien, kun vuonna 1862 avattiin rata Helsingistä Hämeenlinnaan. 1870-luvulla rautateiden rakentaminen jatkui muun muassa Tampereelle ja Turkuun. 1900-luvun alussa rataverkosto ulottui Pohjanmaalle ja Viipuriin.¹⁵⁸ Ratojen rakentaminen toi töitä niin kaupunkeihin kuin maaseudullekin.

Teollistuminen tarvitsi pääomavaltaista talousjärjestelmää. Koneisiin ja tehdasrakennuksiin piti sijoittaa suuria varoja. Suurtuotannon edut laskivat kustannuksia ja lisäsivät voittoja. Teollistuneissa maissa menestyneet yrittäjät keräsivät suuria omaisuuksia. Heidän merkityksensä yhteiskunnan kehityksessä kasvoi.¹⁵⁹

Yritysten perustaminen edellytti luoton saantia. Yritystoiminnan laajeneminen synnytti tarpeen liikepankeille, jotka antoivat pitkäaikaisten luottojen lisäksi liikeasioiden hoidossa tarvittavia lyhytaikaisia luottoja. Suomen Yhdys-Pankki perustettiin vuonna 1861 ja suomenmielisten liikemiesten Kansallis-Osake-Pankki vuonna 1873. Samoihin aikoihin perustettiin lisäksi kymmenkunta pienempää pankkia.¹⁶⁰

Yksityisyriyten ja valtionyhtiöiden lisäksi Suomessa alkoi 1900-luvun alussa uutena yritysmuotona osuustoiminta. Laajojen kansalaisryhmien omistamat osuuskunnat vaikuttivat teollisuus-, kauppa- ja pankkiryhmiin syntymiseen. Niitä olivat maidontuottajien Valio (perustettu 1905), maataloustarvikeliike Keskusosuusliike Hankkija (perustettu 1905), osuuskauppojen SOK (perustettu

Kultasepäänliikkeen liikekortti. Helsingin kaupungin museo.

1904) ja osuuskassojen OKO (perustettu 1902). Osuustoiminnan ohella syntyi myös osuustoiminnallinen Pellervo-ryhmä.¹⁶¹

Suomalaisuuden liike ja suomalaisen yrittäjäkunnan synty liittyvät toisiinsa. Kansallinen herättäjä, filosofian professori Johan Vilhelm (J. V.) Snellman (1806–1881) vaikutti merkittävästi fennomaanisen ideologian leviämiseen Suomessa. Snell-

manin tavoitteena oli rakentaa Suomea kansalaisyhteiskunnan kehittämisen pohjalta. Tämän päämäärän toteuttamiseksi kansaa oli sivistettävä ja suomen kieli oli omaksuttava kulttuuri- ja hallintokieleksi. Senaattorina hän vaikutti Suomen markan käyttöön ottamiseen 1860-luvun alussa. Snellmanista tuli Suomen ensimmäinen historiallinen henkilö, jonka kuva pääsi seteliin.¹⁶²

Fennomaanisuus vaikutti siihen, että opetustoiminta laajeni. Samalla sivistyselämä nousi kukoistukseensa. Suomalaisen talouselämän kehitykseen yhdistyi fennomaanien tavoittelema yleisen koulutuksen kehittäminen ja suomenkielisen kaupallisen koulutuksen käynnistäminen. Kuopion kauppakoulu, oli ensimmäinen vain suomen kielellä opetusta antanut kauppakoulu. Sen ensimmäinen lukuvuosi alkoi syyskuussa 1887. Suomen kielestä alkoi tulla sivistyneistön kieli yhteiskunnan eri aloille. Suomen kielen käyttö yleistyi myös liike- ja kauppatoiminnassa. Suomenkielisen talouselämän keskeisiä yrityksiä olivat Kansallis-Osake-Pankki, henkivakuutusyhtiö Suomi ja palovakuutusyhtiö Pohjola. Suomen kielisen liike-elämän kehitykseen vaikuttivat myös Helsingin kauppiaiden yhdistys ja Suomen liikemiesyhdistys.¹⁶³

Fennomaaninen muutos näkyi siinä, että maahan alkoi syntyä uusi suomalainen yrittäjäkunta. Afäärifennomaniaksi nimettyä liikettä johti alkujaan Viipurin Klassillisen lyseon lehtori Karl Alfred (K. A.) Brander, myöhemmin Paloheimo (1862–1949), joka tuli tunnetuksi finanssimiehenä, industrialistina ja kielipoliitikkona. Hän oli myös kansallismielisten liikemiesten vuonna 1891 Helsinkiin perustaman vakuutusyhtiö Pohjolan ensimmäinen toimitusjohtaja.¹⁶⁴

Vaikka yritys-elämä alkoi suomalaistua, säilyivät pörssissä noteeratut suuryritykset pitkään ruotsalaisina. Osuuskuntien tukkuliikkeet olivat yksi- tai kaksikielisiä. Akateemisissa piireissä talouselämän suomenkielistäminen sai laajaa kannatusta 1800-luvun lopulla. Ryhdyttiin perustamaan suomenkielisiä teollisuuslaitoksia, joista voidaan mainita vuonna 1907 perustettu Kajaanin puutavara Oy.¹⁶⁵

Suomessa oli kaupan ja teollisuuden aloilla monipuolista yksityisyritteliäisyyttä. Yrittäjiä oli tullut ulkomailta. Suomessa vaikutti saksalaisia kauppiaita, kuten Georg Franz Stockmann (1825–1906). Hän perusti Helsinkiin kauppaliikkeen, josta 1900-luvun alussa tuli Suomen ensimmäinen tavaratalo. Ruotsalaisilla suvuilla oli vahva asema liike-elämässä. Tampere oli monipuolinen tehdaskaupunki, jossa oli esimerkiksi Finlaysonin tehdas. Kaupungissa oli myös runsaasti tukkukauppiaita. Pohjanmaalla ja Sisä-Suomessa oli vahvaa yritteliäisyyttä.¹⁶⁶

Suomalainen teollisuus laajentui 1900-luvun vaihteessa, jolloin perustettiin suuri määrä merkittäviä teollisuuslaitoksia. Tuolloin Suomessa yleistyivät modernit suuryritykset. Samalla yritysjohtajien koulutustaso alkoi kohota.¹⁶⁷

Ulkomailta tulleilla liikemiehillä oli merkittävä asema tehtaiden perustamisissa. He vaikuttivat erityisesti uusilla teollisuusaloilla eli paperi- ja kemianteollisuudessa.¹⁶⁸ Sahateollisuuden kehittäjissä oli paljon norjalaisia ja venäläisiä. Enso-Gutzeitin perustaja oli norjalainen Hans Gutzeit (1836–1919). Kotimaisen puuvillateollisuuden aloitti skotlantilainen James Finlayson (1772–1852), joka perusti puuvillatehtaan Tampereelle. Forssan puuvillatehtaan perustaja Axel Wilhelm Wahren (1814–1885) oli syntynyt Ruotsissa. Hän oli myös Kymin Oy:n perustajia. Ulkomailta tulleissa yrittäjissä oli myös saksalaisia.

1900-luvun vaihde oli sillä tavalla merkittävä aikajakso, että silloin perustettiin yrityksiä, jotka kasvoivat nopeasti ja joista osa vieläkin vaikuttaa suomalaisessa talouselämässä. Tällä aikajaksolla vaikuttivat sellaiset innovatiiviset yrittäjät kuin Antti Ahlström, Fredrik Idestam ja Gottfried Strömberg, jotka käyttivät hyväkseen sen ajan taloudellisia, teknologisia ja institutionaalisia olosuhteita.¹⁶⁹

Pörssilaitos tuki suuryritysten syntymistä. Helsingin Pörssiyhdistys perustettiin vuonna 1862. Pörssin perustaminen lisäsi yritysten rahoitusmahdollisuuksia. Ensimmäinen säilynyt tieto kurssinoteerauksista on tehty 29.11.1862. Ensimmäinen yhtiö listalla oli Societetshusaktiebolaget i Helsingfors.¹⁷⁰ Turun Pörssi aloitti toimintansa vuonna 1919.¹⁷¹

NAISTEN YRITTÄJYYS 1900-LUVUN VAIHTEESSA

Suomalaisen Naisyhdistyksen tuottama *Kalenteri Suomen naisten työstä* sisältää tietoja naisten yrittäjyydestä vuosilta 1894 ja 1901.¹⁷² Kaupunkilaisnaisten merkittävimpiä työnantajia oli rakennusteollisuus, jonka palveluksessa oli lähes 5 000 naista vuonna 1894. Samoin naisia oli paljon töissä satamissa ahtaajina. Lisäksi kaupunkilaisnaisia oli erilaisissa työpaikoissa, kuten kehruu- ja tupakkateollisuudessa, ompelimoissa, kauppoissa, pesu- ja silittämistehtävissä, leivonta-, hotelli- ja ravintola-alalla sekä yleisissä saunoissa.

Samaan aikaan kaupungeissa toimi naisia pienyrittäjinä ja itsenäisinä ammattinharjoittajina. Kalenterissa heitä oli 5 667, joka oli noin 5 prosenttia naispuolisesta kaupunkilaisväestöstä. Eniten naisia oli ompelutyön eri aloilla eli noin kolmannes. Seuraavaksi yleisimpiä olivat pesu- ja silitysala sekä siirtomaa- ja ruokatavarakauppiat. Kaikkiaan naisyrittäjiä toimi lähes 50:llä eri ammattialalla, esimerkiksi leivonnassa, majoituksessa ja sairaalanhoidossa.

Teollisuudessa naisyrittäjät olivat kuitenkin vielä harvinaisia. Kaupunkilaisnaisten omistuksessa oli 1800-luvun lopulla vain yksi trikootehdas, kaksi panimoa, mineraalivesitehdas, villatavaratehdas, tupakkatehdas, kravattitehdas sekä neljä paitatehdasta. Naisyrittäjiä ei ollut ollenkaan rakennus- ja kutomateollisuudessa.¹⁷³

Yrittäjyys oli naisille vaihtoehto, johon turvaututtiin yleensä perinteisten kotona opittujen naistaitojen siivittämänä. Koulutuksen kautta yrittäjäksi ei tuolloin juuri päädytty. Pienyrittäjyys tarjosi keskiluokkaisille ja työväestöön kuuluville naisille tilaisuuksia työllistyä. Yrittäjyys ei ollut kasvuhakuista, eikä se yleensä jatkunut seuraavalle sukupolvelle.¹⁷⁴

KAUPPIAAT JA LIKEMIEHET

Kaupan alalle alkoi syntyä uusia yrittäjätalauksia eri puolille maata. Maaseudulle perustettiin vuodesta 1859 lähtien laillisia kauppaliikkeitä. Ne olivat lähinnä sekatavarakauppoja, joita alkoi tulla syrjäkyliinkin. Kaupunkeihin perustettiin yhä enemmän erilaisia erikoisliikkeitä, kuten kangaskauppoja, vaatetusliikkeitä, rautakauppoja ja kirjakauppoja. Vähittäiskauppioiden tarpeisiin perustettiin tukkuliikkeitä, joista ostettiin ja tilattiin myytävää tavaraa. Helsingin suuret tukkuliikkeet saivat jalansijaa sisämaassakin. Maaseudun kauppiat perustivat 1900-luvun alussa kolme omaa keskusliikettä.¹⁷⁵

Kaupankäynnin lisääntyminen 1800-luvun jälkipuoliskolla synnytti uusia elinkeinoja.¹⁷⁶ Elinkeinovapauden ansiosta liike-elämään tulvi uusia yrittäjiä. Kaupankäynnin vapautusten ja elinkeinovapautusasetusten jälkeen kaupunkien kaupankäynti oli mahdollista muillekin kuin porvarissäädyn jäsenille, mikä lisäsi merkittävästi kauppioiden määrää ja vähittäiskauppaverkostoa.¹⁷⁷ Kuitenkaan kaikki yrittäjät eivät menestyneet.¹⁷⁸

Elinkeinoelämän vapaus tarjosi yrittämisen tilaisuuksia maaseudulla asuville talonpoikaistaustaisille yrittäjähenkisille ihmisille. Liberalismin läpimurto nopeutti siirtymistä omavaraistaloudesta rahatalouteen. Maaseudun kauppa oli ollut aikaisemmin tiukasti kahlittua ja säännösteltyä. Maaseudun kaupankäynnin yleistyessä vähittäiskauppaverkosto laajeni. Kaupankäynnin lisääntyminen synnytti lukuisia uudenlaisia tukkukauppoja, joiden tehtäväkenttä oli

laaja. Myös liikenneyhteyksien paraneminen loi edellytyksiä kaupan kehittymiselle. 1900-luvun vaihteessa kauppiaiden määrä nousi muutamassa sadasta kauppiasta lähelle 5 000:ta, joista maaseudulla oli 4 000.¹⁷⁹

Liike-elämään osallistuneille yrittäjille avautui menestymisen tilaisuuksia. Rikastumisen edellytykset olivat suurimmat kaupan alalla, jossa toiminnan käynnistämiseen vaaditut alkuihastoinnit olivat suhteellisen vaatimattomia. Kaupankäynnissä menestyminen riippui muita toimialoja enemmän yrittäjän omista kyvyistä ja osaamisesta.¹⁸⁰

Aikajakso 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun oli eräänlaista yrittämisen kulta-aikaa. Tuolloin oli tilaisuus toteuttaa nopea taloudellinen nousu ilman suuria alkupanostuksia. Riskejä ottaneet liikemiehet saivat aikaan usein suuria voittoja, ja näin syntyi suuria tuotantoyksiköitä. Kehitystä tuki se, että rasituksena oli vain tullimaksuja eikä varsinaista verotusta, joten voitot ja tuotanto tulivat lähes kokonaan omaan käyttöön. Myös palkat olivat pieniä. Siten tehtailijat pystyivät tekemään suuria investointeja.¹⁸¹

Kaupankäynti alkoi siirtyä torimarkkinoilta siirtomaatavarakauppoihin ja erikoisliikkeisiin. Kaupan kehittyessä syntyi kauppojen ja valmistajien omistamia liikkeitä, osuuskauppaketju sekä tehokkaasti järjestetty tukkukauppa. Kansalaisten elintason alkoi nousta. Se lisäsi kysyntää erilaisille nautintotuotteille, kuten kahville, sokerille, vehnäsilille ja tupakalle.¹⁸²

Yrittäjäelämän laajentuessa 1800-luvun lopulla ryhdyttiin kauppias-termin ohella käyttämään sanaa liikemies (*affärsman*, *man of business*). Sillä kuvataan rohkeaa ja uudenaikaista yrittäjää. Liikemies-termi on lähellä schumpeteriläistä entreprenööri-yrittäjätyyppiä, joka on dynaaminen, uutta luova ja vanhoja asenteita kaatava.¹⁸³

Uudet suomenkieliset suurliikemiehet olivat taustoiltaan samankaltaisia. He tulivat maaseudulta, edustivat ensimmäisen polven yrittäjyyttä, olivat saaneet vain lyhyen peruskoulutuksen ja rakensivat uraansa omilla kyvyillään.¹⁸⁴

Yrittämisen edellytykset paranivat 1900-luvun alussa. Suomen talous oli kasvanut 1880-luvun lopulta lähtien. Kaupasta Venäjälle tuli Suomeen lisää rahaa, mikä ohjautui investointeihin ja lisääntyvässä määrin kulutukseen. Keskiluokka kohensi asemaansa ja nautti uusista mahdollisuuksista, kuten keskilämmityksestä, sisäkäymälöistä sekä tilavista ja varustetuista asunnoista. Kehitykseen liittyi se, että vauraan väen kodit valaistiin sähköllä. Puhelinta käytettiin yhä enemmän yhteydenpidossa.¹⁸⁵

Kaupankäynnin lisääntyminen johti sekä erikoistumiseen että keskittymiseen. Erilaisten tuotteiden kysyntää lisäsivät väestönkasvu ja rakentaminen. Tämä tarjosi tilaisuuksia yrittäjille. Rauta- ja rakennustarvikekauppojen sekä vaatetusliikkeiden kaltaiset erikoisliikkeet yleistyivät. Toisaalta alkoi esiintyä

Aleksanterinkatu, Helsinki. Museovirasto / Musketti.

suuria tukkuliikkeitä. Pienyrittäjien määrä alkoi lisääntyä.¹⁸⁶

1800-luvun jälkipuoliskon yrittäjäkunta muodostui erityyppisistä ja erilaisista taustoista tulevista ihmisistä. Teknillisen koulutuksen lisääntyminen toi mukanaan sellaisen taustatekijän, joka selittää yrittäjän asettumisen tietylle toimialalle. Insinöörin koulutus loi edellytyksiä teollisuuden johtotehtäviin pääsemiselle. Sitä kautta tuli myös monia insinööri-taustaisia yrittäjiä.¹⁸⁷

1800-luvun puolivälissä kaupungeissa asui vain 6 prosenttia väestöstä. Teollisuuden palveluksessa oli 30 000 työntekijää, mikä oli vain noin 4 prosenttia ammatissa toimivasta väestöstä. Heistä suuri osa työskenteli perinteisissä käsityöläisammateissa. Teollisuuden ja käsityön kokonaistyövoimasta yli puolet teki työtä toimipaikoissa, joissa oli vähemmän kuin viisi työntekijää.¹⁸⁸ V

Yritystoiminnan kehitykselle loivat edellytyksiä suomalaisen yhteiskunnan uudistukset. Suomeen oli syntynyt omat rahamarkkinat. Oli aloitettu kansalaisten kouluttaminen. Kulutuskysyntää alkoi ilmentyä. Suomalaisuusaate korosti teollistumisen merkitystä. Ihmisiä hakeutui entistä enemmän liike-elämään.

Suomen suurimmat teollisuusyritykset vuosina 1912-1913

Yli kaksi tuhatta työntekijää työllistäviä yrityksiä oli kaksi; Finlayson & Co Oy, Tampere (tekstiili- ja vaateteollisuus) ja A. Ahlström Oy, Noormarkku (puu- ja paperiteollisuus). Yli tuhannen työntekijän yrityksiä oli kolmetoista.

(Lähde: Hjerppe 1979)

YRITYSTOIMINNAN JA ELINKEINOELÄMÄN KEHITTYMINEN MAAILMANSOTIEN VÄLISENÄ AIKANA

1900-luvun alku oli Euroopassa levottomuuksien ja kuohunnan aikaa. Valtioiden väliset ristiriidat johtivat ensimmäisen maailmansodan syttymiseen vuonna 1914. Venäjällä koettiin bolševikkien vallankumous ja tsaari syöstiin vallasta. Samalla Suomelle syntyi tilaisuus irtautua Venäjän vallasta ja toteuttaa tavoite itsenäisestä Suomesta. Vasta itsenäistynyt valtio ajautui sisäiseen

selkkaukseen. Sisällissodassa kansa jakautui kahtia, ja väkivaltaisuuksissa kuoli paljon ihmisiä.

Itsenäistymisen jälkeen olot olivat sekavat Suomessa, kuten oli siihen aikaan muuallakin Euroopassa. Elintarvikehuollossa oli ongelmia, joiden vuoksi jouduttiin turvautumaan elintarvikkeiden säännöstelyyn. Euroopassa vahvistui protektionistinen taloussuunta, joka merkitsi tullimuurien syntymistä maiden välille. Se vaikeutti metsäteollisuuden vientimahdollisuuksia, ja metsäteollisuus joutuikin etsimään uusia markkinoita tuotteilleen. Lisäksi itsenäistyminen merkitsi uusia tehtäviä, kuten sisäisen järjestyksen ylläpito ja ulkoasianhallinnon järjestäminen.¹⁸⁹

Nousukausi alkoi 1920-luvun puolivälissä. Se loppui kuitenkin nopeasti. Suuren lamakauden alkuna pidetään ”mustaa torstaita” 24. lokakuuta 1929. Silloin New Yorkin pörssi romahti. Pula-aikana 1930-luvun alussa yrittäjien toimintaympäristö oli vaikea. Eri toimialoilla tapahtui paljon konkursseja. Suomessa lama koetteli erityisesti sahateollisuutta. Kuitenkin puunjalostusteollisuus pysyi merkittävänä teollisuudenalana. Suomessa työllisyystilanne heikkeni.¹⁹⁰

Valtionyrityksien perustamisella oli yrityselämän kehityksessä vaikutuksensa erityisesti 1920- ja 1930-luvulla. Näiden yritysten toimintaa myös laajennettiin aktiivisesti.¹⁹¹ ”Kansallisen kapitalismin” aikakautena kansantalouden teollistumista lisättiin perustamalla valtionyhtiöitä sekä valtion suoralla tuella.¹⁹² Valtioenemmistöisten yrityksiä määrää oli kuitenkin vaatimatonta.¹⁹³

Osakeyhtiö- ja osuuskuntamuotoiset yritykset alkoivat muodostua yhä suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Yritykset olivat sulautumia ja yritysryhmiä. Keskittymistä tapahtui erityisesti puunjalostusteollisuudessa sekä horisontaalietä vertikaalisuuntaan eli sekä samanlaisten yritysten kesken että erilaisten mutta toisiinsa joillakin tavoilla liittyvien yritysten kesken. Kuusi sokeriteollisuusyhtiötä yhdistyi vuonna 1918, jolloin sai alkunsa Suomen Sokeri Oy. Metalliteollisuuteen muodostui Wärtsilä-yhtymä Oy ja Fiskars-yhtymä. Kutomateollisuudessa saivat alkunsa Finlayson-Forssa Oy ja Tampella-konserni. Elintarviketeollisuudessa suuret konsernit, kuten Karl Fazer Oy, Huhtamäki-Yhtymä Oy ja Vaasan Höyrymylly Oy, tulivat merkittävimiksi. Nahka- ja jalkineiteollisuuteen syntyi Emil Aaltosen johtama konserni. Myös vientiteollisuuteen tuli ensimmäisiä suuria konserneja. Samanlaista keskittymistä ei tapahtunut yksityisen kaupan alalla, vaan keskittymistä edustivat kaupan alan suuret keskusliikkeet Kesko, Tuko, SOK ja Keskusosuusliike Hankkija.¹⁹⁴

Suuryritykset edistivät pienien yrityksiä perustamista. Paperia ja selluloosaa tuottaneet metsäteollisuuden suuryritykset ostivat puuraaka-ainetta. Eri puolille maata perustetut pienet sahat lisäsivät tukkipuiden kysyntää. Sahateollisuus oli viennin arvoltaan Suomen suurin vientiala. Sahateollisuuden

viennin arvo oli noin 40 prosenttia vuosina 1885–1929. Tämän jälkeen ykköseksi nousi massa- ja paperiteollisuus.¹⁹⁵

Teollisuusväestön määrä lisääntyi maailmansotien välisenä aikana. Suomen itsenäistymisen aikoihin maa- ja metsätaloudesta sai elantonsa yli 70 prosenttia kansalaisista. Toisen maailmansodan aikoihin noin viidenneksellä väestöstä oli elinkeinona teollisuus. Maa- ja metsätalouden osuus oli kuitenkin yhä lähes 60 prosenttia.¹⁹⁶ Teollisuuden leviäminen tarjosi uusia mahdollisuuksia maanviljelijäperheiden lapsille. Yritystoiminnalla hankittiin lisätuloja, ja joillekin se avasi uuden työuran.

Maailmansotien välisenä aikana maahan tuli useita monikansallisia yrityksiä. Niistä voidaan mainita Kreuger & Toll, Skånska Cementgjuteri, Finska Ab Gassaccumulator Oy eli myöhemmin AGA. Ulkomaisista yrityksistä noin kolmasosa oli ruotsalaisia (35 %). Maassa oli myös saksalaisia (18 %), norjalaisia (10 %), englantilaisia (9 %), tanskalaisia (8 %), amerikkalaistaustaisia (5 %) ja venäläisiä (3 %) yrityksiä. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna Suomessa toimineiden tytäryhtiöiden pääasiallinen omistajatausta on pysynyt samankaltaisena.¹⁹⁷

Ulkomaisten yritysten kautta maahan saatiin kansainvälistä johtamisosaamista. Yrityksissä avautui johtotehtäviä suomalaisille ammattijohtajille. Yhteydet ulkomaille edistivät myös ulkomaanvientiä harjoittaneiden yritysten liiketoimintaa.

Vapaan yrittäjätoiminnan lisääntyminen edisti Suomen vaurastumista. Elintason noustessa kulutustavaroiden kysyntä lisääntyi. Esimerkiksi radiot yleistyivät, ja 1930-luvun lopulla joka kolmannessa kodissa oli radio. Sähkön käyttö yleistyi muutenkin kuin valaistuksessa. Koteihin asennettiin ensimmäiset sähköliedet vuonna 1928.¹⁹⁸ Käyttöön tuli myös autoja, televisioita ja puhelimia. Maailmansotien välien ajan teknologisiin sovelluksiin kuuluivat muun muassa keskuslämmitys, jääkaapit ja sisä-wc. Muovit ja keinokuidut korvasivat vanhoja materiaaleja.¹⁹⁹

Liikenteessä alkoi ”automobiiliin” aikajakso. Liikenteen kehitykseen vaikuttivat myös rautateiden ja meriliikenteen laajeneminen sekä lentoliikenteen syntyminen. Autolla oli merkittävä vaikutus henkilöliikenteessä, vaikka niiden määrä oli pitkään vähäinen. 1920-luvun alussa autoja oli Suomessa alle 2 000. Autot yleistyivät, ja niitä oli 1930-luvun lopulla jo yli 47 000.²⁰⁰

Polttoainetta maahan toimittivat kansainväliset öljyfirmat Standard Oil – Esso, Gulf ja Shell, jotka hallitsivat myös huoltoasemaverkostoa. Kotimainen öljynjalostus alkoi vasta sotien jälkeen, kun valtionyhtiö Neste perustettiin tammikuussa 1948.

Metalliteollisuus lisääntyi 1930-luvulla. Tekstiili- ja elintarviketeollisuuden osuus säilyi melkein muuttumattomana. Sähkö-, kaasu- ja vesilaitosten lisään-

tyminen 1920-luvun lopulta lähtien ja kemianteollisuuden kasvu vaikuttivat muun teollisuuden nousuun.²⁰¹

Elintarviketeollisuus kehittyi erityisesti 1920-luvulla merkittävästi joillakin tuotannonaloilla. Tuolloin aloittivat toimintansa muun muassa kahvipaahtimot, perunajauho- ja raakasokeritehtaat. Niin ikään myllyteollisuus laajeni.²⁰²

Sahateollisuuden lisäksi vaneri- ja rullateollisuudessa oli vientitilaisuuksia. Suuret sahayritykset eivät enää 1930-luvun lopulla harjoittaneet tukku- ja vähittäiskauppaa. Suurimmat sahayritykset olivat yleensä metsäteollisuuden monialayrityksiä, eivätkä ne olleet ainoastaan sahatavaran valmistajia.²⁰³

Vientiteollisuudeksi kehittyivät huonekaluteollisuuden jotkin sektorit ja kuitulevyteollisuus. Suomen ja samalla Pohjoismaiden suurin paperinvalmistaja oli Kymin Oy. Merkittävää teollisuutta oli myös nahka- ja kumiteollisuudessa.²⁰⁴

Kaupan alalla kotimaankauppa lisääntyi. Kaupunkeihin avattiin erikoismyymälöitä. Lehtimainonta yleistyi.²⁰⁵ Tukkukaupassa perustettiin erikoistukkuliikkeitä, jotka olivat aikaisempiin tukkukauppoihin verrattuna pienempiä, erikoistuneempia ja yleensä ainoastaan tukkukauppaan keskittyneitä.²⁰⁶

Maailmansotien välisenä aikana suomalainen yritystoiminta laajeni ja monipuolistui. Tuolloin perustettiin useita pitkäaikaisia teollisuusyrityksiä, kuten vuonna 1920 alkunsa saanut metsäteollisuusyhtiö Yhtyneet Paperitehtaat Oy, joka syntyi kolmen yrityksen, Ab Simpelen, Jämsänkoski Oy:n ja Myllykoski Träsliperi Ab:n yhdistymisessä. Kaupungistumisen edetessä ja väkiluvun kasvussa syntyi uusia liiketoiminnan tilaisuuksia. Talous monipuolistui, ja syntyi uusia teollisuudenaloja. Koulutusjärjestelmä laajeni, ja koulutustaso nousi. Elinkeinoelämä kehittyi ja edistyi 1920- ja 1930-luvuilla voimakkaasti ilman valtiovallan varsinaisia pyrkimyksiä lisätä teollisuutta.²⁰⁷

Yritystoiminnan laajentuminen näkyi myös yritysten määrän lisääntymisenä. Vuosina 1900–1920 osakeyhtiöiden määrä kuusinkertaistui. Osakeyhtiöiden määrän kasvu hidastui 1930-luvun laman aikana, mutta alkoi uudelleen lisääntyä vuosikymmenen lopulla. Osakeyhtiöitä oli eniten suurimmissa kaupungeissa eli Helsingissä, Viipurissa, Tampereella ja Turussa. Talvisodan alkaessa maassa oli noin 15 000 osakeyhtiötä.²⁰⁸

Yrittäjyys maailmansotien välisenä aikana

Elinkeinovapauden säätäminen vaikutti yritystoiminnan laajentumiseen. Se mahdollisti erilaisista taustoista tuleville ihmisille yrityksen perustamisen. Yrittäjiä alkoi tulla erilaisista kansanryhmistä, ja yrityksiä perustettiin eri puolille Suomea. Liikenneyhteyksiä parannettiin. Pankkijärjestelmä kehittyi. Suomalainen liike-elämä alkoi nousta.

Maailmansotien välisenä aikana oli tunnusomaista yritysten laajentumisen. Tuolloin perustettiin useita suomalaisia pitkäaikaisia teollisuusyrityksiä, muun muassa Yhtyneet Paperitehtaat. Myös yritysten määrä lisääntyi selvästi. Kaupungistumisen edetessä ja väkiluvun kasvaessa syntyi uusia liiketoiminnan aloja. Talous monipuolistui, ja muodostui uusia teollisuusaloja. 1930-luvun lama aiheutti työttömyyttä ja vaikeuksia yritystoiminnalle.

Aikajaksolla yrittäjien määrä lisääntyi erityisesti kaupan alalla, sillä se tarjosi yrityksen perustamismahdollisuuksia myös niille, jotka olivat hankkineet kokemusta toisten palveluksessa.

ELINKEINOVAPAAUS

”Jokainen Suomen kansalainen, mies tai nainen, on oikeutettu, niillä ehdoilla kuin tässä alempana säädetään, harjoittamaan sitä tai niitä elinkeinoja, jotka hän hyväksi näkee. Tämä oikeutus koskee niin kauppa-, tehdas- tai käsityöliikettä, kuin myös muuta ansionsaantia tai elatusta tarkoittavaa ja hyviin tapoihin soveltuvaa liikettä tai elinkeinoa kaupungissa tai maalla.”

– Asetus elinkeinosta 1879

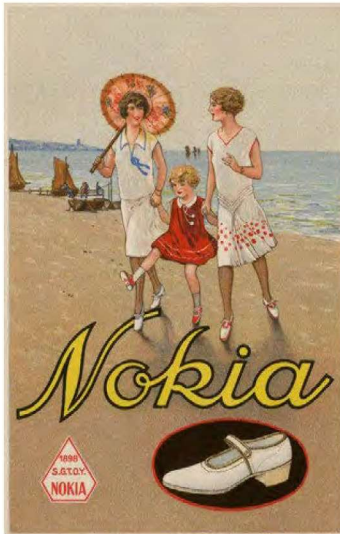
AIKAJAKSON TUNNETTUJA YRITTÄJIÄ

Fredrik Idestam. Museovirasto / Musketi.

Fredrik Idestam (1838–1916) – Nokian perustaja

Fredrik Idestam syntyi vuonna 1838 Tyrvännössä. Hänen isänsä Gustaf Idestam oli vuorihallituksen virkamies. Fredrik oli koulutukseltaan vuoritutkinnon suorittanut filosofian maisteri. Hän sai nimityksen Suomen vuorihallituksen vuori-insinöörin virkaan. Idestam tutustui 25-vuotiaana kesällä 1864 Saksassa paperin uuden raaka-aineen, puuhiokkeen valmistusmenetelmään. Idestam toi Suomeen puuhiokkeen valmistustekniikan, jota hän halusi hyödyntää koskivoimallaa.

Nokian kumituotteiden mainos.
Helsingin kaupungin museo.

Hän perusti ensimmäisen kaupallisesti menestyneen puuhiomon ja myöhemmin myös selluloosa- ja paperitehtaan. Idestamin puuhiomo aloitti toimintansa Tampereen Tammerkossella vuoden 1866 alussa. Kaksi vuotta myöhemmin hän rakensi toisen puuhiomonsa Nokialle. Yrityksestä tuli vuonna 1871 osakeyhtiömuotoinen Nokia Aktiebolaget, jolloin koko liiketoiminta siirtyi Nokialle. Kasvaessaan yhtiö rakensi 1880-luvun alussa kolme paperikonetta. Se perusti vuonna 1885 Suomen ensimmäinen sulfittiselluloosatehtaan. Yhtiö jalosti kaiken tuottamansa hiokkeen ja selluloosan paperiksi.

Idestam jäi pois yhtiön johdosta vuonna 1896. Nokian perustamisessa Idestam oli yksi kolmesta perustajaisästä, joka käynnisti yhtiön puunjalostuksen. Fredrik Idestam oli koko Suomen paperiteollisuuden suurmies. Yrittäjänä hän oli tarmokas ja harkitseva,

ja hänellä oli erityinen lahjakkuus innoitukseen ja uuden oivaltamiseen. J. Maanpään mukaan Idestam oli ”tuottavimman vientiteollisuutemme älykäs ja hellittämätön uranuurtaja”.

LÄHTEET

- Alho, K. 1961. Suomen teollisuuden suurmiehiä: 12 elämäkertaa. Porvoo: WSOY.
Helen, T. 1997. Fredrik Idestam. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia -tietokannassa.
Häikiö, M. 2001. Nokia oyj:n historia. 1, Fuusio: yhdistymisten kautta suomalaiseksi monialayritykseksi 1865-1982. Helsinki: Edita.
Maanpää, J. 1942. Suomalaisia suurliikemiehiä: 20 elämäkertakuvausta. Helsinki: Otava

Minna Canth. Museovirasto /
Musketti.

Minna Canth (1844–1897) – liikemies ja kirjailija

Ulrika Wilhelmina Johnsson (vuodesta 1865 Minna Canth) syntyi Tampereella vuonna 1844. Perhe muutti Kuopioon vuonna 1853, jossa isä Gustaf Vilhelm alkoi johtaa Tampereen Lankakauppaa. Minna Canth kävi Kuopion kaupungin työväen tyttökoulun ja pääsi syksyllä 1863 vasta perustettuun Jyväskylän seminaariin.

Minna Canth palasi Kuopioon vuonna 1880, jossa hän ryhtyi hoitamaan vuonna 1877 kuolleen isänsä lankakaup-

kaa. Hän sai kauppaliikkeen menestymään ja nosti Tampereen Lankakaupan jaloilleen. Liike oli 1800-luvun lopulla huomattava sekä tekstiili- että elintarvikekauppana. Liikkeenaisena Minna Canth välitti kaikin tavoin velkaantumista ja piti tarkkaa huolta liikkeen maksuliikenteestä. Kaupan kehitys oli yhteydessä puuvillateollisuuteen, sillä se myi pääasiassa Tampereen Finlaysonin tehtaan tuotteita. Liike laajeni, ja sen liikevaihto kasvoi merkittävästi 1800-luvun lopulla.

Liike-elämässä menestynyt Minna Canth lahjoitti joulukuussa 1896 koko omaisuutensa lapsilleen. Samalla hän toivoi, että hänen lapsensa jatkaisivat kauppaliikettä. Tyttökoulua Kuopiossa ja Helsingin jatko-opiston käynyt Elli Canth (1868–1944) palasi vuonna 1893 Keski-Euroopassa Kuopioon hoitamaan kauppaa. Hän huolehti Minna Canthin kuoltua sisaruksistaan ja johti perheyrittäjästä kymmenisen vuotta. Kuopiolainen Oy Birger Hallmann osti perheyhtiön osakekannan vuonna 1975.

Yrittäjänä Minna Canth kuului niiden harvalukuisten naisten joukkoon, jotka hyödynsivät 1800-luvun elinkeinovapauslainsäädäntöä. Liiketoiminnan lisäksi Minna Canth oli tuottelias kirjailija, joka kirjoitti näytelmiä, pienoismaaaneja ja novelleja. Hän edisti koulutusta ja erityisesti tyttöjen koulutusmahdollisuuksia.

LÄHTEET

Krogerus, T. 1997. Minna Canth. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia -tietokannassa.
Nummela, I. 2004. Toiselta kantilta: Minna Canth liikkeenaisena. Helsinki: SKS.

G. W. Sohlberg (1851–1913) – perheyrittäjän perustaja

Gabriel Wilhelm Sohlberg syntyi vuonna 1851 Kiskon pitäjässä. Köyhistä lähtökohdista ponnistanut G. W. Sohlberg saapui Helsinkiin varattomana ja oli aluksi leipurinopissa. Tämän jälkeen hän sai lähes viiden vuoden mittaisen oppisopimuskoulutuksen. Käsällinäytteen hän suoritti keuhkokuumeella 1873 ja sai sen jälkeen käsällikirjansa. Porvarinoikeudet nuori levyseppämestari hankki vuonna 1876. Tämän jälkeen hän aloitti liiketoiminnan itsenäisenä yrittäjänä. G. W. Sohlbergin läkkiseppäliike sai alkunsa 1870-luvulla. Yrityksestä tuli vuonna 1908 osakeyhtiömuotoinen Oy G. W. Sohlberg Ab, ja se on yhä perustajasukunsa omistuksessa.

Yrityksen toimintaan on liittynyt alusta lähtien peltien muokkaaminen. Varaton käsityöläinen aloitti yritystoimintansa aivan tyhjällä. Työkalutkin olivat ensimmäisen palkatun työntekijän omaisuutta. Työpaja oli Sohlbergin perheen yhden huoneen asunnossa Helsingin Korkeavuorenkadulla. Aluksi pajassa valmistettiin ja korjattiin kannuja ja muita talousastioita. Läkkiseppäntehdas kasvoi käsityöläismenetelmillä: se teki laatutyötä edullisilla hinnoilla ja hoiti velvoitteensa tunnollisesti. Yrityksen ensimmäisenä tuotteena oli peltilevyillä vuorattu uuni.

Helsingiläisiin taloihin ryhdyttiin tekemään peltikattoja, ja Sohlberg pääsi mukaan tähän liiketoimintaan. Tuolloin tulivat uutuuksina myös uuneihin asennetut peltikehyk-

set, uunien pellit ja nokiluukut. Rakennustoiminta Helsingissä lisääntyi 1800-luvun lopulla. G. W. Sohlbergin liiketoiminta alkoi kuitenkin 1890-luvulla suuntautua uusille aloille, joilta se lopulta löysi kasvumahdollisuutensa. Peltirasiatuotanto sai alkunsa vuonna 1909. Yhtiön viimeinen peltikattotyö tehtiin vuonna 1930 Eduskuntataloon. Yhtiö monialaistuminen jatkui toisen maailmansodan jälkeen. Yhtiön tuotanto-ohjelmaan tulivat 1950-luvulla mukaan muovit ja 1980-luvulla kontit. Yhtiö on laajentunut tekemällä yritysostoja. Siihen kuului 1980-luvun alussa hankittu Perlos Oy, joka ryhtyi valmistamaan Nokian kännyköihin kuoria ja kannatustelineitä. Perlos listattiin itsenäisenä yrityksenä Helsingin pörssiin kesällä 1999 it-buumin ollessa kuumimmillaan. Omistajasuvun Sohlbergit nousivat näin Suomen rikkaimpien ryhmään.

G. W. Sohlberg kuuluu Suomen nykyaikaisen teollistumisen varhaisvaiheen uusiin yrittäjiin. Hänen johdollaan peltisepänverstaasta liikkeelle lähtenyt toiminta kasvoi koko Suomen peltiteollisuuden keskeiseksi yritykseksi. Sohlberg oli myös aktiivinen ja toimelias kansalainen, joka oli mukana luottamustoimissa ja harjoitti hyväntekeväisyyttä.

G. W. Sohlberg kuoli 61-vuotiaana vuonna 1913. Tehtaan johtamisen hän oli siirtänyt pojilleen. Perheyritys jatkaa yhä toimintansa GWS-perheyhtiönä, joka omistaa erilaisia yrityksiä.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2000. Gabriel Wilhelm Sohlberg. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia -tietokannassa.

Vesikansa, J. 2001. Pellistä Perlokseen: Oy G. W. Sohlberg Ab:n historia 1876 - 2001. Espoo: G. W. Sohlberg

Gottfrid Strömberg. Museovirasto / Musketti.

Gottfrid Strömberg (1863–1938) – Suomen sähköteollisuuden pioneeri

Gottfrid Strömberg syntyi Utajärvellä 1863. Hän sai päästötodistuksen Polyteknillisestä Opistosta vuonna 1885, jonka jälkeen hän jatkoi sähkötekniikan opintojaan Saksassa. Strömbergistä tuli maan ensimmäinen sähkötekniikan opettaja. Hän toimi opettajana yli kymmenen vuotta ja perusti samalla oman yrityksen. Strömberg oli Paul Wahl & Co:n palveluksessa Viipurissa vuosina 1887–1889. Täyttäessään 25 vuotta vuonna 1888 hän päätti perustaa oman yrityksen, joka rakensi muun muassa sähkömoottoreita. Yritystoiminta sai virallisesti alkunsa kesällä 1889. Ensimmäi-

sen tehtaansa Strömberg rakensi Helsingin Sörnäisiin vuonna 1898. Liike muutettiin vuonna 1909 osakeyhtiömuotoiseksi, Ab Gottfr. Strömberg Oy. Se rakensi kaupunkisähkölaitoksia ja sähköisti maaseutua. Gottfried Strömberg jäi pois toimitusjohtajan tehtävästä vuonna 1919, jonka jälkeen hän jatkoi vielä hallituksen puheenjohtajana.

Teollistumisen kehitykseen liittyi sähkötekniikan käyttöönotto. Suomalaisen sähkötekniikan pioneerin merkittävin työ oli oman pitkäaikaisen sähkökoneteollisuusyrityksen perustaminen, ja hänen sukunimensä jäi elämään yrityksen jatkaessa toimintaansa. Strömberg oli suomalaisen sähköteollisuuden ja sähkötekniikan opetuksen keskeisiä uranuurtajia. Yrittäjänä hän oli innovatiivinen pioneeri, joka raivasi uusia tilaisuuksia ja synnytti uutta. Yrittäjänä hänellä oli voimakas näkijän kyky. Strömberg havaitsi jo nuorena sähkön käytön avaamat valtavat tilaisuudet. Tämän tilaisuuden hyödyntämistä edesauttoi tekninen ja tieteellinen lahjakkuus. Strömbergistä olisi voinut tulla myös arvostettu tiedemies, jos hän olisi siihen keskittynyt.

Gottfried Strömbergin perustama yritys jatkoi kasvua 1900-luvun alkupuoliskolla uudessa omistuksessa. Siitä tuli merkittävä teollisuusyritys 1930-luvulla, ja 1940-luvulla se oli yksi Suomen kymmenestä suurimmasta teollisuusyrityksestä. Strömberg fuusioitui vuonna 1983 Kymi-Kymmenen kanssa, jolloin sai alkunsa Kymi-Strömberg. Strömberg siirtyi ruotsalaiselle Asealle muutamaa vuotta myöhemmin. Nykyisin se on ruotsalais-sveitsiläisen teollisuuskonsernin ABB:n Suomen-yksikkö, joka työllistää noin 5 300 henkilöä 20 paikkakunnalla.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2008. Gottfried Strömberg. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Hoffman, K. 1989. Strömberg 1889-1988: sähkötekniikan taitaja. Vaasa: ABB Strömberg.

Seppälä, R. 1997. Strömberg - mies josta tuli tavaramerkki. Helsinki: Art House.

ABB: Strömbergin kehitysvaiheet, saatavissa; <https://new.abb.com/fi/abb-lyhyesti/historia/suomalaiset-juuret>

Karl Fazer (1866–1932) – tunnetun tuotemerkin synnyttäjä

Karl Fazer. Helsingin kaupunginmuseo.

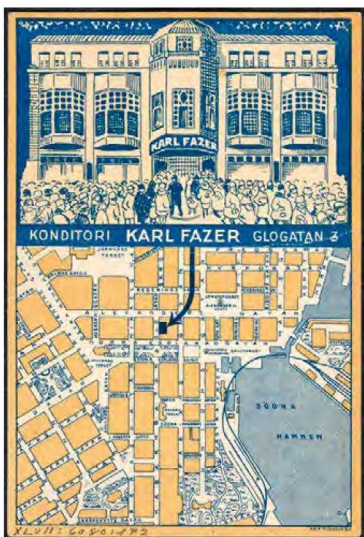
Karl Fazer syntyi Helsingissä vuonna 1866. Hänen isänsä oli sveitsiläissyntyinen turkkuri Eduard Fazer, joka oli muuttanut Suomeen vuonna 1844. Karl Fazer opiskeli konditoria-alaa Pietarissa, Pariisissa ja Berliinissä. Hän perusti Helsinkiin syksyllä 1891 kahvilan, jonka yhteydessä oli leipomomyymälä. Perheyritys laajeni pian makeisten tehdasmaiseen tuotantoon. Fazerin kahvila- ja konditoriatoiminta oli suosittua, ja yritys avasi lisää kahviloita myös muualle kuin ydinkeskustaan. Makeisista tuli kuitenkin yrityksen pääala.

Fazerin makeistehtaasta tuli menestynyt vientiyritys, jonka tuotteet tekivät perustajan nimestä kansainvälisesti tunnetun. Fazerin valmiitteet palkittiin kultamitalilla vuonna 1905 Pariisin ravintoaineiden näyttelyssä. Karl Fazer oli aikansa kuuluisimpia suomalaisia, joka tunnettiin erityisesti useissa Etelä-Euroopan maissa. Fazerin makeisia viedään yhä ulkomaille. Tunnetuin tuotemerkki Fazerin sininen -suklaa tuotiin markkinoille vuonna 1922. Yrityksen toiminta laajeni Hankoon 1920-luvun lopulla, kun se osti suomalais-englantilaisen Biscuittehdas Oy:n osakekannan. Kaupassa yhtiön keksien tuotanto moninkertaistui. Karl Fazer kuoli 66-vuotiaana vuonna 1932. Perheyrityksen johtamista jatkoi poika Sven Fazer.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2011. Karl Fazer. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Hoving, V. 1951. Karl Fazer 1891–1951. Helsinki: Karl Fazer.

Konditori Karl Fazer (1930). Helsingin kaupunginmuseo.

Fazerin maitosuklaan etikettikääreitä. Museoarkisto, Musketti.

Emil Aaltonen (1869–1949) – tekstiili- ja vaatetusteollisuuden menestyjä

Emil Aaltonen.
Museovirasto / Musketti.

Emil Aaltonen (alkujaan Widell) syntyi Sääksmäellä vuonna 1869. Hänen lapsuutensa oli vastoinkäymisiä täynnä. Perhe joutui luopumaan kotitalastaan nälkävuosien jälkeen. Isätömäksi 10-vuotiaana jäänyt Emil avusti perhettä elannon hankkimisessa. Kansakoulukin jäi kesken; hän kävi sitä vain yhden päivän.

Emil Aaltonen aloitti noin 20-vuotiaana Hattulan pitäjän Nihattulan kylässä vuonna 1889 omavastuuisen yrittäjätöiminnan, jota voidaan samalla pitää Aaltosen Kenkätehdas Oy:n alkuna. Yritystoiminnan laajentuessa edessä oli muutto Tampereelle, jossa Aaltosen liiketoiminta kasvoi Suomen oloissa poikkeuksellisen suureksi. Emil Aaltonen oli 1930-luvulla alansa suurin yritys Tampereella. Yritys kasvoi suuryritykseksi, jonka palveluksessa oli 1 300 työntekijää eli kolmannes koko maan kenkäteollisuuden työläisistä.

Aaltonen laajensi toimintaansa 1920–1930-luvulla myös muille toimialoille. Hän hankki vuonna 1926 konepaja Oy Lokomo Ab:n osake-enemmistön. Lokomosta tuli sota-aikana puolustusvoimien tilauksien ja niitä seuranneiden sotakorvaustoimitusten ansiosta yksi Tampereen suurimmista teollisuusyrityksistä. 1950-luvun alussa se oli jo yhtä suuri kuin Aaltosen Kenkätehdas Oy. Emil Aaltosen omistuksessa oli lisäksi muun muassa Viialan Nahkatehdas Oy, Suomen Nahka- ja Kenkätehdas Oy, Kenkätehdas Oy Attila ja Kenkätehdas Oy Karisto ja Kumppanit (myöhemmin Kenkätehdas Solena). Myös muoviteollisuus Sarvis Oy siirtyi lopulta Aaltosen hallintaan.

Emil Aaltosen elämäkertakirjan kirjoittanut Vesa Vares tuo esille, että Aaltosen menestymiseen vaikuttivat myös ajan olosuhteet: ”Kyseessä oli erikoinen aika Suomen historiassa. Tuolloin syntyi (ja toisaalta myös tuhoutui) poikkeuksellisen paljon ja poikkeuksellisen nopeasti useita merkittäviä liikeyrityksiä. Liberalistisena aikana työvoimakustannukset olivat alhaiset, koska sosiaalipoliittisia kuluja ei ollut, ja näin voitot jäivät omistajille ja loivat uutta sijoitettavaa pääomaa. Aaltosen osalta etuna oli myös se, että hänellä oli tuote, jolla oli aina kysyntää.”

Vareksen mukaan ”Aaltosen menestykseen on luultavasti useita syitä. Säästäväisyys ja hyvä vainu – niin epämääräinen ilmaisu kuin se onkin – eivät olleet näistä pienimpiä. Aaltosella oli myös ennakkoluuloton mieli: hän oli ensimmäisiä, jotka turvautuivat laajamittaiseen koneelliseen ja tehdasmaiseen tuotantoon.”

LÄHTEET

Vares, V. 2008. Emil Aaltonen. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Vares, V. 2007. Emil Aaltonen: teollisuusjohtaja ja suurlahjoittaja. Helsinki: Otava.

Hanna Parviainen (1874–1938) – teollisuusyrittäjä ja lahjoittaja

Hanna Parviainen syntyi Jyväskylässä vuonna 1874. Hänen isänsä Johan (Janne) Parviainen oli alkujaan kihtelysvaaralainen karjalaispoika, joka tuli sukulaismiehen puotiapulaiseksi Jyväskylään. Johan Parviainen perusti 22-vuotiaana Kauppakadulle oman kaupan, joka laajeni tukkukaupaksi. Tämän jälkeen hän laajensi liiketoimiaan hankkimalla tehtaita, kiinteistöjä ja maatiloja. Tärkeimmäksi tuotantolaitokseksi muodostui vuonna 1897 perustettu Säynätsalon saha. Johan Parviaisen liike muutettiin 1907 osakeyhtiöksi, Joh. Parviainen Oy. Säynätsaloon rakennettiin vuonna 1913 vaneritehdas. Toinen saha aloitti toimintansa vuonna 1901 Karstulan Kimingin kylässä. Kauppaneuvoksen arvonimen vuonna 1894 saanut Johan Parviainen kuoli vuonna 1900.

Jyväskylän tyttökoulun ja Geneven ranskankielisen tyttöjen sisäoppilaitoksen käynyt Hanna Parviainen aloitti työn isänsä liikkeen kassanhoitajana vuonna 1895. Hän hoiti isänsä kuoleman jälkeen 20 vuoden ajan yhtiön maatiloja eikä suoranaisesti osallistunut yhtiön puutavara-alan asioiden hoitoon. Liikkeen johdossa toimi hänen veljensä Hugo Parviainen. Hanna Parviainen keskittyi tilojen hoitoon, seurasi maatalouden kehitystä ja toteutti alan uutuuksia yhtiön tiloilla.

Joh. Parviainen Oy jaettiin vuonna 1919 kolmeen osaan, jolloin muodostettiin lisäksi Joh. Parviaisen Tehtaat Oy ja Kiminki Oy. Hugo Parviaisen kuoltua Walter Parviainen muutti vuonna 1920 Jyväskylään ja ryhtyi johtamaan Joh. Parviaisen Tehtaat Oy:tä eli 850 henkeä työllistäneitä Säynätsalon tehtaita. Hannan vastuulle jäi Joh. Parviainen Oy ja Kiminki Oy. Walter Parviaisen yllättävän kuoleman jälkeen vuonna 1925 Hannasta tuli Joh. Parviainen Tehtaat Oy:n yksinomistaja. Vaikka Hanna Parviainen yritti saada yrityksen kannattavaksi, joutui yhtiö 1930-luvun alussa pankkien holhoukseen. Hanna Parviainen oli ensimmäinen nainen, joka sai Suomessa kauppaneuvoksen arvonimen. Hänet tunnettiin menestyneenä kauppiana Jyväskylässä ja laajalti Keski-Suomessa. Säynätsalossa hän harjoitti mittavaa lahjoitustoimintaa, jonka avulla perustettiin muun muassa uusi lastentarha, vanhainkoti ja oma kirkko Säynätsalon seurakunnalle. Kirkko vihittiin käyttöön loppiaisena 1927.

LÄHTEET

Pohls, M. 2011. Hanna Parviainen. Artikkelinä SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Mäkelä, R. 1980. Hanna Parviainen. Teoksessa Työtä ja tuloksia: suomalaisia vaikuttajanaisia. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Frithjof Tikanoja (1877–1964) – tukkukaupan uranuurtaja

Frithjof Tikanoja syntyi Kälviällä vuonna 1877. Pientilallisen poika menetti isänsä varhaisessa vaiheessa. Hän joutui jättämään kotitilansa ja etsimään elantonsa muualta. Kaupan ala tarjosi hänen kaltaisilleen sosiaalisen nousun tilaisuuden. Tikanoja aloitti 14-vuotiaana apulaisena Kälviän Kauppa-Osakeyhtiössä. Sitä ennen hän oli käynyt Kälviän nelivuotisen yksityisen kansakoulun. Tikanoja siirtyi muutama vuosi myöhemmin kokkolalaisen tuontikauppiaan Alfred Björklundin tukkuliikkeen sivuliikkeen apulaiseksi. Hän oli kymmenen vuotta Carl Finnilän tukkuliikkeen Myllymäen haarakonttorin kauppamatkustaja Ähtärissä. Tieto markkinatilanteesta ja asiakkaista synnytti ajatuksen perustaa oma tukkuliike.

Kaupan alalla eri puolille maata perustettiin yleistukkuliikkeitä, joissa myytiin monenlaisia tuotteita. Yrittäjänä Frithjof Tikanoja hyödynsi 1800-luvulla alkanutta elinkeinoelämän vapautta, ja saatuaan kokemusta liike-elämässä hän perusti vuonna 1905 Vaasassa yhdessä Jooseppi Lassilan kanssa tukkukaupan. Kyseessä oli yleistukkuliike, jossa myytiin tekstiilejä sekä talous- ja siirtomaatavaroita. Tukku-kaupan perustamisen syy oli käytännönläheinen. Sen tarkoituksena oli turvata yhtiömiesten toimeentulo Vaasan kaupungissa, jossa Jooseppi Lassila halusi kouluttaa lapsensa. Molemmat perustajat olivat syntyperäisiä talonpoikia Keski-Pohjanmaan Kälviältä. Vaatimattoman alun jälkeen Lassilan ja Tikanojan perustama tukkukauppa kasvoi ja muuttui vuonna 1913 osakeyhtiömuotoiseksi Lassila & Tikanoja Osakeyhtiöksi. Yhtiön toiminta laajeni teollisuuteen, kuten kenkä- ja nahkateollisuuteen. Tukkuliike laajeni Helsinkiin vuonna 1918, jolloin Vaasan-konttori siirtyi pääkaupunkiseudulle. Yhtiö kasvoi tämän jälkeen voimakkaasti. Se oli jo ennen Suomen itsenäistymistä puuvillatuotteiden kaupassa maan kolmanneksi suurin. Frithjof Tikanoja jatkoi yksin liikkeen johtajana vuodesta 1920 lähtien. Yhtiön toiminta laajeni 1930-luvulla vähittäiskauppaan. Se perusti oman puku- ja paitatehtaan. Sotien jälkeen Lassila & Tikanoja hajautti konttoriverkostoaan, jolloin konttoreita perustettiin eri kaupunkeihin, kuten Ouluun, Jyväskylään ja Tampereelle. Myös vientitoiminta alkoi tulla kuvaan mukaan muun muassa tytäryhtiö Tiklaksen kautta.

Tikanojaa on luonnehdittu vilkasliikkeiseksi ja ulospäin suuntautuneeksi kaupapamieheksi. Hän luopui toimitusjohtajuudesta 74-vuotiaana vuonna 1952 mutta jatkoi johtokunnan puheenjohtajana vuoteen 1963. Lassila & Tikanoja oli 1980-luvulle saakka alansa suurin Suomessa. 2000-luvulla se on listattu pörssi-yhtiö, joka toimii muun muassa ympäristöbisneksessä.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2011. Frithjof Tikanoja. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Koskivirta, A. 2005. Tarina arjesta: Lassila & Tikanoja 1905-2005. Helsinki: Lassila & Tikanoja.

2.3 SODAN VUODET JA JÄLLEENRAKENNUKSEN AIKA (1940–1959)

YRITTÄJYYS SODAN JA JÄLLEENRAKENNUKSEN AIKANA

Suomen taloudessa alkoi näkyä noususuhdanteen merkkejä 1930-luvun lopussa. Maailmanpoliittinen tilanne muutti kuitenkin nopeasti kaiken. Suurvallat Saksa ja Neuvostoliitto jakoivat Itä-Euroopan etupiireihin Molotovin–Ribbentropin-sopimuksessa, joka allekirjoitettiin elokuussa 1939. Sen salaisessa lisäpöytäkirjassa sovittiin etupiirijaosta, jossa Suomi ja Baltian maat luettiin Neuvostoliiton etupiiriin kuuluviksi. Toinen maailmansota alkoi syyskuussa, kun Saksa hyökkäsi Puolaan. Neuvostoliitto esitti Suomelle aluevaatimuksia. Kun Suomi ei niihin suostunut, hyökkäsi Neuvostoliitto maahan marraskuun 30.päivänä.

Sota-aika oli myös talous- ja yrityselämän käännekohta. Talvisota aiheutti vahvan sääntelyn ja talouden ajautumisen valtion kontrolliin. Huoltovarmuuden ja energiansaannin turvaaminen oli etusijalla. Taloudellinen toiminta heikkeni ja yritysten perustamiset vähenivät. Kaupan ala lamaantui tavarapulan, hintojen inflaatiokehityksen ja sekasortoisten olosuhteiden vuoksi.²⁰⁹

Sodat toivat mukanaan valtavavia inhimillisiä menetyksiä: niissä kuoli 95 000 suomalaista. Moni yritys joutui lopettamaan toimintansa. Tähän vaikutti se, että yrityksen perustajista ja johtajista huomattava osa menetti henkensä puolustaessaan isänmaataan.

Jatkosodan jälkeen edessä olivat rauhanneuvottelut. Sodan hinta oli raskas: Suomi menetti noin 10 prosenttia peltoalastaan ja metsäalastaan, 12 prosenttia koko maan pinta-alasta, 13 prosenttia kansallisesta varallisuudestaan ja 20 prosenttia rautatieverkostostaan. Teollisuudessa eniten menetettiin paperiteollisuutta ja sähköntuotantoa. Selluntuotannon kapasiteetista hävisi neljäsosa ja vesivoimalaitoksilta kolmasosa.²¹⁰

Sodan rauhannehtoihin kuului, että Suomi joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle Karjalan alueen. Pariisin rauhassa vuonna 1947 Karjalasta luovutettiin kolme kaupunkia eli Viipuri, Sortavala ja Käkisalmi, kaksi kauppalaa, kolmekymmentäyhdeksän maalaiskuntaa ja kaksikymmentäyksi kuntaa osittain.²¹¹ Rajan taakse jäi suuria teollisuuslaitoksia, esimerkiksi Pitkäranta Oy, Viipurin Saha Oy ja Kuitu Oy. Samalla menetettiin noin 10 prosenttia maan teollisuudesta ja maataloustuotannosta. Suomi joutui lisäksi luovuttamaan Petsamon kunnan ja Sallan itäosan sekä vuokraamaan laajan alueen Porkkalan seudulta Neuvostoliiton tukikohdaksi 50 vuodeksi.²¹² Lisäksi maksettaviksi tulivat 300 miljoonan dollarin sotakorvaukset.

Sodan päätyttyä jälleenrakennuksen aikana taloudellinen kasvu nopeutui. Suomen talous kasvoi vuosina 1950–1974 nopeammin kuin koskaan ennen. Bruttokansantuote kasvoi tuolloin keskimäärin noin 5 prosenttia vuodessa.²¹³ Jälleenrakentaminen moninkertaisti rakennustuotannon lyhyessä ajassa. Kiinteistöjä piti rakentaa uudestaan. Asumistuotantoa edistettiin valtion myöntämällä lainoilla.

Pienten yritysten määrä kasvoi, ja yrittäjyys alkoi kansainvälistyä. Suomessa alettiin puhua yrittäjyydestä talouskasvun lähteenä. Yrittäjäkeskustelu noudatti kansainvälistä valtavirtaa. Kuitenkaan se vielä ollut kovinkaan kuuluvaa. Yrittäjät alkoivat järjestäytyä ja harjoittaa edunvalvontaa.

Toisen maailmansodan jälkeiset vuodet olivat taloudellisen sopeutumisen aikaa. Piti aloittaa siviilituotanto ja sotakorvaukset vaativat ponnisteluja. Taloudellinen toiminta edellytti julkisen vallan vahvaa panosta taloudessa. Tehtävänä oli siirtoväen asuttaminen sekä kaatuneiden perheistä ja sodassa vammautuneista huolehtiminen. Valtion tehtävät sodasta toipumisesta antoivat aiheen ryhtyä puhumaan hyvinvointivaltiosta.²¹⁴

Suomen suurimmat teollisuusyritykset v. 1949

Yli viiden tuhannen työntekijän yrityksiä oli yksi; Wärtsilä-Yhtymä Oy, Wärtsilä (Kaivannais- metalli- ja kulkuneuvoteollisuus)

Yli neljän tuhannen työntekijän yrityksiä oli kolme.

Yli kolmen tuhannen työntekijän yrityksiä oli neljä.

Yli kahden tuhannen työntekijän yrityksiä oli neljä.

Yli tuhannen työntekijän yrityksiä oli viisitoista.

(Lähde: Hjerppe 1979)

KOHTI JÄLKITEOLLISTA YHTEISKUNTAA

Suomi alkoi aika nopeasti sotien jälkeen siirtyä agraariyhteiskunnasta kohti jälkiteollista yhteiskuntaa. Pienet yritykset ovat keskeisessä asemassa palveluiden tuottamiseen perustuvassa yhteiskunnassa. Palvelutuotannon osuuden kasvu on tarkoittanut ennen kaikkea alkutuotannon osuuden vähentymistä. Maatalousväestöön kuului vielä 1950-luvulla noin neljännes väestöstä. Teollisuudessa ja rakennustoiminnassa oli samaan aikaan noin 14 prosenttia väestöstä. Palveluelinkeinoissa oli hieman vähemmän ihmisiä kuin maataloudessa. Tämän jälkeen palvelutuotannon lisääntyminen on ollut näkyvin piirre elinkeino- ja ammattirakenteen muutoksessa.

Suomen väkiluku kasvoi nopeasti toisen maailmansodan jälkeen. Syntyi suuret ikäluokat. Väkiluku ylitti 4 miljoonan rajan vuonna 1946. Väestön ikärakenteeseen on vaikuttanut myös eliniän pidentyminen.²¹⁵

Suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen sotien jälkeisenä aikana vaikutti työnantajajärjestöjen, ammattiyhdistysliikkeen ja valtiovallan välinen niin sanottu kolmikantayhteistyö. Yhteistyö sai alkunsa Suomen työnantajain keskusliiton antamasta julistuksesta 23.1.1940. ”Tammikuun kihlauksena” tunnustassa julistuksessa keskusliitto tunnusti ammattiliitot ja keskusjärjestö SAK:n työmarkkinoiden neuvotteluosapuoliksi.

Metsäteollisuus säilytti maailmansodan jälkeenkin keskeisen aseman ulkomaan viennissä, vaikka teollisuus alkoi monipuolistua. Suomen tärkeimpiä vientituotteita olivat raakapuu, sahatavara, vaneri, sellu ja paperi. Metsäteollisuuden yritys rakenne ei muuttunut 1940-luvun lopun ja 1970-luvun välillä, jolloin metsäteollisuus koostui lukuisista yhtiöistä, joista useat olivat monialayrityksiä.²¹⁶ Suurten yritysten joukossa olivat pitkään hallitsevia 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa perustetut yritykset. Neste osakeyhtiön ensimmäinen jalostamo käynnistyi Naantalissa vuonna 1957, jolloin alkoi suomalainen öljynjalostus. Nesteestä kehittyi idänkauppaan keskittynyt monialainen teollisuuden suuryritys.²¹⁷

Toisen maailmansodan jälkeen Suomen teollistuminen kiihtyi. Metall- ja kemianteollisuus kehittyi, mihin vaikutti sotakorvaustuotanto.²¹⁸ Metalliteollisuus on laaja toimiala, johon kuuluvat metallien perus-, metallituote-, kone-, sähkötekniikka ja kulkuneuvoteollisuus.²¹⁹ Metalliteollisuuden osuus viennistä kohosi noin 15 prosenttiin 1950-luvulla.

Suomen kuten monien muidenkin maiden teollistumisessa 1950-, 1960- ja 1970-luvuilla valtiolla oli merkittävä rooli. Se perusti omia yhtiöitä ja antoi tukea uusille yrityksille.²²⁰ Valtion asema on ollut suuri kaivosteollisuudessa ja malmivarojen jalostamisessa. Valtioenemmistöisten yritysten osuus ei kuitenkaan ollut hallitseva Suomen talouselämässä. Esimerkiksi 1950-luvun lopulla niitä oli vain parikymmentä.²²¹

Kaupungistuminen kiihtyi 1950-luvulla. Ihmisiä hakeutui kaupunkeihin ja teollisuuspaikkakunnille työn ja opiskelupaikkojen vuoksi. Vuonna 1950 kaupungeissa asui jo lähes kolmannes väestöstä.²²²

Kaupungistumisen vuoksi rakennustoiminta lisääntyi ja koneellistui. Talonrakennuksessa ja tienrakennustöissä motorisoituminen tarkoitti nosturien, kaivurien, traktorien ja kuorma-autojen käyttöä. Elementtirakentaminen muutti rakennusihmistyön luonnetta.²²³ Rakentaminen automatisoitui, ja rakentamisajat lyhenivät. Metall- ja konepajateollisuudessa tapahtui uudistuksia ja teknologian kehitystä. Myös maa- ja metsätalous teknistyi, kun traktorit ja moottorisahat yleistyivät.²²⁴

Pk-yritysten määrän lisääntyminen toisen maailmansodan jälkeen oli merkittävää talouskehitykselle. Se näkyi muun muassa osakeyhtiöiden määrän kasvuna. Suomessa oli jo yli 30 000 osakeyhtiötä 1960-luvun alussa.²²⁵

Kun Suomessa tehtiin ensimmäinen väestölaskenta vuonna 1950, oli maassa noin 401 000 yrittäjää. Yrittäjiä oli tuolloin noin 10 prosenttia väestöstä ja ammatissa toimivista 49 prosenttia. Yrittäjistä suuri osa toimi maa- ja metsätaloudessa: 292 000 eli lähes kolme neljäsosaa. Maa- ja metsätalouden yrittäjistä vain noin 13 % (37 000) oli työnantaja eli henkilöitä, joilla oli palveluksessa palkattua työvoimaa. Teollisuudessa oli paljon pienyrittäjiä. Teollisuusyrittäjiä oli yhteensä 59 000.²²⁶

LIIKENTEEN JA LOGISTIIKAN KEHITTYMINEN

Toisen maailmansodan jälkeiseen liike-elämän kehitykseen vaikutti liikenteen tekniikan kehittyminen. Autoissa, vesiliikenteessä, rautateillä ja lentoliikenteessä ryhdyttiin soveltamaan polttomootoria, joka lisäsi liikenteen tehokkuutta. Sähköenergian käytön lisääntyessä rakennettiin maahan oma kuljetusverkko. Sähkön mukana alkoi esiintyä langatonta tiedonvälitystä. Liikenteen uuden valankumouksen käytännön toteuttaminen alkoi varsinaisesti 1950-luvulla. Tiedonvälitys nopeutui. Posti- ja lennätintoimen alalla teknologinen kehitys eteni nopeasti. Suomen ensimmäiset televisiolähetykset alkoivat vuonna 1957.²²⁷

Autoistuminen jatkui kiihtyvällä vauhdilla. Maanteillä alkoi liikkua entistä enemmän linja-autoja ja kuorma-autoja. Harvaan asutun Suomen kuljetusongelmat vähenivät. Henkilöautoilun kasvu synnytti tarpeen parantaa ja laajentaa maantieverkostoa.²²⁸

Rautatieverkosto laajeni eri puolille Suomea. Rautateiden toimivuutta lisäsi merkittävästi sähköistäminen vuodesta 1968 lähtien.²²⁹

NAISTEN YRITTÄJYYDEN YLEISTYMINEN TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN

Naisten yrittäjäyys on lisääntynyt huomattavasti Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Kaupan ja palveluiden lisääntyminen näkyi naisten osuuden kasvuna elinkeinoelämässä. Naisten perustamat yritykset olivat usein pieniä tekstiili- ja muotiliikkeitä ja kukkakioskeja. Naisten yrityksiä olivat myös parturi- ja kampaamoliikkeet.²³⁰

Maatalousyrittäjistä miesten osuus oli yli 60 prosenttia 1970-luvulta lähtien. Naisyrittäjien keskuudessa maatalousyrittäjien osuus oli suuri. 1970-luvulla maatalousyrittäjien osuus kaikista naisyrittäjistä oli noin 80 prosenttia. Seu-

raavina vuosikymmeninä osuus pienehi merkittävästi. Vuonna 1990 maatalousyrittäjien osuus oli kuitenkin vielä 60 prosenttia.²³¹ Maatalousyrittäjyyden väheneminen näkyy myös naisrittäjyydessä. Yrittäjien osuus naistyövoimasta oli vuonna 1970 lähes 20 prosenttia. Se väheni niin, että vuonna 1990 osuus oli vain 11 prosenttia.²³²

ELINKEINOELÄMÄN MONIPUOLISTUMINEN

Toisen maailmansodan jälkeen tekniikan kehitys oli vallankumouksellista. Siihen on liittynyt sähkön käyttö eri sovelluksina. Energia muutetaan ensin sähköksi ennen kuin sitä käytetään työkoneissa. Sähkötekniikan sovellutuksia on elektroniikka, jota käytetään radiotekniikassa ja automaatiassa.²³³

Tärkeää on ollut myös erikoisterästen kehittäminen. Auton moottorin ja voimansiirtolaitteiden kestävyys on parantunut valtavasti. Myös muut koneet ovat kehittyneet ja tulleet kestävämmiksi.²³⁴

Puujalostuksessa sahauksen ja muun puuteollisuuden merkitys on vähentynyt ja paperin ja selluloosan tuotannon osuus on kasvanut. Metalliteollisuudesta on tullut teollisuuden päähaara. Metallin osuus teollisuuden kokonaistuotannosta oli 1950-luvulla noin neljännes. Vientiteollisuudessa keskeisessä asemassa on ollut rauta- ja terästeollisuus, jonka suuryrityksiä ovat olleet muun muassa Outokumpu ja Rautaruukki. Konepajateollisuudessa on valmistettu esimerkiksi paperi- ja selluloosatehtaiden koneita.²³⁵

Yritystoiminnan kehittyminen näkyi pk-yritysten kasvuna. Yritykset saivat teollisuudelta uusia tilauksia, mikä lisäsi alihankintaa. Elintason nousu vahvisti paikallisten yritysten toimintaedellytyksiä. Palvelujen kysyntä kasvoi.

Yritystoiminta modernisoitui ja teknistyi. Jälleenrakennuksen aikana syntyi uutta liiketoimintaa, jossa koulutuksen merkitys alkoi korostua. Pelkkä käytännön osaaminen ei monilla aloilla ollut riittävää. Esimerkiksi rakennusmestarit saivat työmaan vastaavina mestareina sellaisen yleisnäkemyksen rakentamisesta, että he pystyivät perustamaan ja johtamaan omaa rakennusfirmaa. Samalla rakentamisen lisääntyminen synnytti tarvetta uusille rakennusalan yrityksille. Vastaavia tarpeita syntyi muillekin teollisuudenaloille.

Yrittäjyys sodan vuosina ja jälleenrakennuksen aikana

Jälleenrakennuksen aikana teollinen tuotanto laajeni ja monipuolistui. Metallsäteollisuus kehittyi nopeasti. Metall- ja konepajateollisuudessa tapahtui uudistumista ja teknologian kehitystä. Rakennustoiminta lisääntyi merkittävästi. Kehitys säteili myös kaupan alalle ja palvelualoille. Pk-yrityksiä perustettiin entistä enemmän. Koulutuksen merkitys yrityksen perustamisessa alkoi kasvaa. Metall- ja konepajateollisuudessa oli tilaa myös pienemmille yksiköille.

SOTA-AJAN JA 1950-LUVUN YRITTÄJIÄ

Aukusti Asko-Avonius (1887–1965) – huonekalualan karjalainen yrittäjä

Aukusti Asko-Avonius (alkujaan Avonius) syntyi Karjalan Pälkjärvellä vuonna 1887. Hänen isänsä oli loistryömiehenä Pälkjärvellä, mutta hän oli myös puu- ja rautaseppä. Pälkjärvi kuuluu Laatokan rannikkoalueeseen. Sortavalan ja Joensuun raja kulki pitäjän kautta. Alue menetettiin Neuvostoliitolle toisessa maailmansodassa, ja Pälkjärven viimeiset siviilit siirtyivät rajan länsipuolelle syyskuussa 1944.

Aukusti Avonius pääsi opiskelemaan Sortavalan käsityökouluun, josta hän sai puuseppäntaidot. Nuorena hän työskenteli eri puuseppäntehtaissa ja kiersi myös alan tehtaissa Ruotsissa. Avonius päätti hyödyntää kokemuksiaan perustamalla oman yrityksen. Hän asettui aluksi Viipuriin, mutta bolsevikkivallankumous vuonna 1917 muutti liikesuunnitelmat. Levottomasta Viipurista Avonius päätti lähteä Lahteen, jossa oli Päijänteen seudun runsaiden koivuvarojen ja hyvien liikenneyhteyksien lisäksi myös puuseppäteollisuutta.

Avonius perusti oman yrityksen syyskuussa 1918, jolloin sai alkunsa Lahden Puuseppätehdas Oy. Kun Lahteen syntyi varsin monia nimeltäänkin samankaltaisia liikkeitä, vuonna 1931 Avonius nimesi yrityksensä Asko-Avonius, Huonekalutehtaiksi. Hän muutti oman sukunimensä Asko-Avoniuksiksi. Avoniuksen perustamasta huonekalutehtaasta kasvoi maan johtava 1930-luvulle tultaessa. Askon myymälöiden ketju ulottui koko maahan.

Elintason nousu ja kaupungistuminen lisäsivät huonekalujen menekkiä. Teollistuminen kasvatti kysyntää kaupunkilaisten halvoille kansankalusteille. Huonekalutehtaita perustettiin paljon Lahden kaupunkiin. Asko-Avoniuksista voidaan pitää huonekalujen sarjavalmistuksen aloittajana Suomessa. Yrityselämä tarjosi uusia tilaisuuksia itseoppineille (*self-made*) yrittäjille, eikä kaikilla aloilla edes tarvittu suuria pääomia yritysten perustamiseksi.

Asko-Avonius nousi 1930-luvulla Suomen suurimmaksi huonekaluyrittäjäksi. Hän alkoi laajentaa liiketoimiaan muille aloille. Putkikalusteiden tuottamista varten hän perusti Upo-yhtiön, josta kehittyi monipuolinen metalliyritys. Asko-Avonius oli myös luomassa

elintarvikeyritys Saarioista Sahalahdelle. Yrittäjänä Aukusti Asko-Avonius on kuvattu kansanomaiseksi patruunaksi, mihin osaltaan vaikuttivat hänen elämänsä lähtökohdat.

Asko-konserni laajensi toimintaansa muun muassa perustamalla laajan sisustusliikkeiden ketjun Keski-Eurooppaan sekä avaamalla tavarataloja Suomeen. Yritysrypäs oli 1960-luvulla Suomen suurimpia ja Lahden suurin yritys. Asko-konserni ajautui 1970-luvulla kriisivaiheeseen. Omistajasuku menetti omistustansa yrityksessä, joka siirtyi Suomen Yhdyspankin haltuun.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2008. Aukusti Asko-Avonius. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa

Heikki Huhtamäki (1900–1970) – suuryrityksen perustaja

Heikki Huhtamäki syntyi vuonna 1900 lapualaisen kyläleipurin pojaksi. Nuoruudessaan hän osoitti liikemiestaitojaan Werner Söderströmin kirjatilausten myyjänä. Yhdessä veljensä Paavon kanssa hän osallistui perheyrityksen toimintaan. Vaasan kauppakoulussa vajaan vuoden opiskellut Huhtamäki avioitui vuonna 1920 kokkolalaisen nahkatehtailijan Anders Leander Hagströmin tyttären Signen kanssa ja alkoi harjoittaa Kokkolassa liiketoimintaa. Yrityksen toimialaksi tuli makeiset, jotka olivat yleistyneet makeistehtaiden perustamisen ansiosta 1800-luvun lopulta lähtien. Huhtamäki perusti vuonna 1920 myös makeistehtaan Savelan tilan kivinavettaan Kokkolassa, jolloin sai alkunsa O/Y Huhtamäen Tehtaat (A/B Huhtamäkis fabriker). Navetasta yhtiö laajeni eri vaiheiden kautta suuryritykseksi.

Huhtamäki laajensi yritystään yritysostoilla. 1930-luvun alussa hän sai haltuunsa turkulaisen makeistehtaan Hellaksen osake-enemmistön, jolloin tuotanto siirtyi Turkuun. Vuoden 1932 alussa muodostettiin yhteisyritys Hellas-Huhtamäki. Tuolloin Heikki Huhtamäestä tuli Suomen toiseksi suurimman makeistehtaan omistaja ja toimitusjohtaja. Vuonna 1940 liiketoiminnan kattoyhteisöksi perustettiin Huhtamäki-yhtymä OY, jonka toimitusjohtajana Heikki Huhtamäki toimi vuoteen 1952. Eri vaiheiden kautta siihen liitettiin myös lääketehdas Leiras ja juomatehdas Marli.

Heikki Huhtamäki kuului niihin suomenkielisiin talonpoikaistaustaisiin yrittäjiin, jotka edistivät Suomen teollistumista. Huhtamäki loi kansakoulupohjalta kansainvälisen suuryrityksen. Häntä on luonnehdittu kansalliseksi idealistiksi ja kovaksi liikemieheksi. Heikki Huhtamäki seurasi loppuun asti perustamansa yrityksen kehitystä.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2008. Heikki Huhtamäki. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Vesikansa, J. 1995. Leipurinpojan perintö: Huhtamäki Oy 1920-1995. Helsinki: Otava.

Paavo V. Suominen (s. 1920) – kylmäteollisuuden pioneeri

Paavo Suominen. Museo-
virasto / Studio Kuvasiskot

Paavo V. Suominen syntyi Hangossa vuonna 1920. Vaati-
mattomissa oloissa kasvanut poika sai koneteknikon kou-
lutuksen. Yrittäjätילוisuuden hän havaitsi kylmälaitealalta.
Paavo V. Suominen perustama T:mi Huurre alkoi vaatimat-
tomasti yhden miehen yrityksenä marraskuussa 1946. Yri-
tyksellä ei ollut alkupääomaa, ulkomaista luottoa eikä edes
työvälineitä. Yrityksen toimialaan kuuluneet kylmälaitteet
olivat tuolloin harvinaisuuksia. Ensimmäiset koneellisesti
kylmää tuottavat jääkaapit tulivat Suomeen Amerikasta
1920-luvun lopulla. Suominen perustama jäähdytysalan
huoltoliike Tampereella oli ensimmäinen koko maassa Hel-

singin ulkopuolella. Tämän ohessa kehittyi Huurteen kylmäkalusteteollisuus. Suomi-
nen opiskeli Ruotsissa jäähdytyskonealaa ja suoritti jäähdytyskoneteknikon tutkinnon.

Jäähdytyslaitteiden kysyntä kasvoi voimakkaasti jälleenrakennuksen aikana.
Yrityksen teollinen tuotanto alkoi Tampereella 1950-luvun alussa ja laajeni Ylöjärvelle
1960-luvulla. Yrityksestä tuli kylmäalan markkinajohtaja, joka tuotti muun muassa
kylmäkalusteita, koti- ja varastopakastimia ja jäähdytyskoneistoja. Laajentuneen yri-
tyksen koko toiminta keskitettiin vuonna 1970 Huurre Oy:n nimelle. Samalla vuosi-
kymmenellä yhtiö alkoi kansainvälistyä. 1970- ja 1980-luvulla yhtiön teki kannattavaa
idänkauppaa. Yhtiön kasvu jatkui, ja siitä tuli 1980-luvulla maailman suurin teollisten
ja kaupallisten kylmävarastojen valmistaja. Sillä oli myös merkittäviä elintarviketekno-
logisia projekteja useissa maissa. Paavo V. Suominen jättäytyi pois yrityksen johdosta
vuonna 1986. Hänen perustamansa yrityksen toimintaan liitettiin kuvaavasti epiteetti
”Huurre, se olen minä!”

Lama-aikana 1990-luvun alussa noin 500 työntekijän Huurre joutui Kansallis-
Osake-Pankin (KOP) haltuun ja se liitettiin vuonna 1994 muodostettuun Suomen
Kylmäteollisuus Oy:hyn. Englantilainen sijoitusyhtiö osti vuonna 1998 Huurre Oy:n.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2008. Paavo V. Suominen. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat
-tietokannassa.

Helenius, K. 1986. Suomalaisen kylmäteollisuuden uranuurtaja, vuorineuvos Paavo
V. Suominen. Huurre.

Eino Riihelä (1925–2015) – valokuvausalan yrittäjä

Eino Riihelä syntyi maanviljelijän pojaksi vuonna 1925 Orimattilassa. Hän oli kansakoulun jälkeen neljä vuotta optikko-oppilaana lahtelaisessa liikkeessä. Tämän jälkeen hän perusti syksyllä 1944 vain 19-vuotiaana oman yrityksen. Riihelä jättäytyi tilauskuvaajaksi ja aloitti pienen myymälän Lahdessa. Harrastustarpeisto ERI oli harrastetarvike- ja valokuvausvälineliike, jossa Riihelä valmisti valokuvia ja myi postimerkkejä, askartelutarvikkeita, käytettyjä kameroita ja valokuvatarvikkeita.

Eino Riihelä avasi 1952 Valokuvaustarpeisto Eino Riihelän ja lopetti vähitellen ammattivalokuvauksen keskittyäkseen täyspainoisesti yleisön kuvanvalmistukseen. Yrityksen kasvu sai alkunsa, kun Riihelän liikkeestä alkoi muotoutua teollinen kuvavalmistamo. Riihelä alkoi myös tuoda maahan itäsalaisia Beirax-kameroita ja Mimosa-valokuvauspapereita. Yhtiön päätoimialaksi vaihtui 1960-luvulla valokuvien valmistus alan liikkeille.

Eino Riihelä aloitti vuonna 1957 värikuvien valmistuksen. Tuote oli tuolloin Suomessa lähes tuntematon. Riihelä on ensimmäisiä yrittäjiä, jotka oivalsivat värikuvaamisen mahdollisuudet. Yrityksestä tuli värikkäiden kuvamuistojen tallentaja ja EIRI-tuotemerkestä maan tunnetuin. Värikuvaus synnytti 1970-luvulla kuvausbuumin.

Riihelä aloitti jo 1950-luvun lopulla valokuvauksen laitteiden, kalusteiden ja koneiden valmistukseen. Laitteet olivat laajasti käytössä. Niitä käyttivät muun muassa ammattivalokuvaajat, kirjapainot ja puolustusvoimat. 1970–1980-luvuilla Eiri, Eino Riihelä Ky:llä oli jo yli 500 työntekijää. Eiri Ky käynnisti vuonna 1989 muutoksen osakeyhtiöksi, jossa Riihelän jälkipolvi oli mukana.

LÄHTEET

Henttinen, A. 2014. Eino Riihelä. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Kaija Aarikka (1929–2014) – yrittäjä ja muotoilija

Kaija Aarikka (vuodesta 1954 Aarikka-Ruokonen) syntyi Somerolla vuonna 1929. Hänen kotonaan Jurvalan Aarikassa arvostettiin ahkeruutta ja yritteliäisyyttä. Teollistumisen edetessä ja elintason noustessa syntyi uusia liiketoimintatilaisuuksia. Ateneumin tekstiililinjalla opiskelleen Kaija Aarikan yrittäjänura alkoi sattumalta 1950-luvulla. Ensin oli vain viisi itse tehtyä puunappia, jotka oli valmistettu Ateneumin lopputyöhön. Tämän jälkeen häneltä tilattiin niitä lisää. Kaija Aarikka perusti Aarikka Ky:n ollessaan vielä opiskelija. Hän oli yrityksen ainoa suunnittelija. Yhdessä aviopuolisonsa, myös Ateneumissa opiskelleen Erkki Ruokosen kanssa he perustivat perheyrittäjä Aarikka-Korun (vuodesta 1977 lähtien Aarikka Oy), joka on tullut tunnetuksi lukuisista merkkituotteistaan. Alkuaikojen menestystuotteita olivat puukorut,

esimerkiksi Aarikka-helminauha. Yritys valmisti koteihin koriste- ja lahjaesineitä, kuten kynttilänjaljoja. Erilaisia nappeja valmistettiin lukematon määrä.

Yritys kasvoi voimakkaasti 1960-luvulla. Kaija Aarikka toimi yrityksen taiteellisenä johtajana. Lelutuotanto tuli mukaan tuotevalikoimaan vuosikymmenen lopulla. Aarikka-muotoilu oli näyttävästi esillä eri paikoissa. Yrityksen yksi menestystuote oli pieni kynttilänjalja, jota myytiin yli miljoona kappaletta. Design-tuotteiden menekki oli mahdollista lisääntyvän kansainvälistymisen vuoksi. Aarikan merkkituotteet ovat tunnettuja ympäri maailmaa. Yrityksen suurinta aikaa oli 1980-luku, jolloin sillä oli 80 työntekijää omassa tehtaassa ja lisäksi melkein 100 alihankkijaa. Erityisesti suuret kaulakorut olivat kysytyjä. Yrittäjänä muotoilija Kaija Aarikka hyödynsi luovaa lahjakkuuttaan. Hän sai Pro Finlandia -mitalin vuonna 1994 ja kauppaneuvoksen arvonimen vuonna 1999.

LÄHTEET

Viljanen, E. 2011. Kaija Aarikka. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Saure, S. 2003. Aarikka: oman maan mansikka. Helsinki: Otava.

2.4 GLOBAALIN KAPITALISMIN JA KORKEAN TEKNOLOGIAN ALKUVAIHE (1960–1990)

TEKNOLOGIA YRITYSTOIMINNAN MOOTTORINA

Toisen maailmansodan jälkeen teollisuus monipuolistui eikä Suomen vienti enää ollut entiseen tapaan metsätuotteiden varassa. Metallin nousi suurimmaksi teollisuudenalaksi 1950-luvun alussa, mihin vaikutti valtion rahoittama sotakorvausteollisuus. Telakkateollisuus muodostui merkittäväksi vientiteollisuuden alaksi. Nopeinta kasvua oli 1970-luvun alusta lähtien. Kemianteollisuus nousi suureksi teollisuudenalaksi. Alan suuryrityksiä ovat Fortum Oyj ja Kemira Oyj. Teollisuuden monipuolistuminen tarjosi tilaisuuksia perustaa pienempiä alihankintaa harjoittavia yrityksiä.

Teollisuuden osuus kansantuotteesta ja työllisyydestä saavutti huippunsa 1970-luvun puolivälissä. Elintason nousu ja hyvinvointivaltion tulonsiirrot lisäsivät kulutuskysyntää, ja Suomi alkoi muodostua palveluyhteiskunnaksi. Idänkaupan ansiosta kulutustarvikkeille avautui lisää vientimahdollisuuksia. Tekstiili- ja vaatetusteollisuuden (tevanake) merkitys korostui. Yksityisten ja julkisten palveluntuottajien työllistävä vaikutus lisääntynyt 1960-luvulta lähtien.

Yrityksien toiminnalle kehitys merkitsi muutoksia. Yritykset alkoivat keskittyä sellaiseen liiketoimintaan, joilla oli edellytyksiä pärjätä kansainvälisessä

kilpailussa. Ulkomaankaupan kehitykseen vaikutti se, että Suomi liittyi yrittäjien toiveiden mukaisesti Eftaan vuonna 1961.²³⁶

Suomi koki 1960-luvulla rakennemuutoksen, jossa maaseutuväestöstä vapautui työvoimaa enemmän kuin teollisuuslaitokset pystyivät tarjoamaan työtä. Maaseudulta kaupunkiin siirtyvien ihmisten muutttoa hidasti myös se, että heille ei pystytty rakentamaan riittävästi asuntoja. Tästä seurasi suuri maahanmuuttoaalto Ruotsiin, jossa erityisesti autoteollisuudessa tarvittiin lisätyövoimaa. Maahanmuutto oli niin suurta, että Suomen väkiluku väheni. Maaseudun tyhjeneminen kiihtyi. Suomen nopea teollistuminen kuitenkin jatkui 1970-luvulla.

Insinöörin koulutuksen saaneille avautui yrittäjätilaisuuksia tekniikan kehittymisen myötä. Teknisellä alalla useista opistoinsinööreistä tuli yrittäjiä. Parhaimmat edellytykset yrityksen perustamiseen olivat niillä, joilla oli sopiva koulutus, ammattitaito ja työkokemus.

Toisen maailmansodan jälkeisen talouden uudistumisen perustana on ollut tekniikan kehitys. Tämä on näkynyt elektroniikka-alalla ja tietotekniikan kehityksessä. Sähkötekniikan sovelluksiin lukeutuvaa elektroniikkaa hyödynnetään monipuolisesti muun muassa tietokoneissa, televisioissa ja kännyköissä. Elektroniikkateollisuuden volyymin lisäys nopeutui 1990-luvulla. Elektroniikkateollisuuden kasvua edisti se, että erikoisteräksen kehittyminen lisäsi tuotteiden kestävyttä.²³⁷

1970-luvun alussa yrittäjien toimintaan epävarmuutta aiheuttivat puhjennut öljykriisi, EEC-sopimuksen viivästyminen ja niin sanotut suojalait, joilla hallitukselle annettiin laajat oikeudet kilpailu- ja hintavalvontaan.²³⁸ Neuvostoliitonkaupalla oli suuri taloudellinen merkitys erityisesti öljykriisin aikana. Suomalaiset yritykset saivat clearingkaupankäynnin vuoksi hyvän hinnan tuotteistaan. Yritysten ei tarvinnut käyttää varoja tuotteiden markkinointiin. Toisaalta jotkin tuotteet menettivät kilpailukykyä länsimarkkinoilla. Tällä oli haitalliset seuraukset, kun idänkauppa romahti 1990-luvun alussa.²³⁹

Idänkauppa edisti suurteollisuuden tuotteiden vientiä ja siihen liittyvää alihankintaa. Pk-yrittäjille idänkauppa avasi uusia tilaisuuksia. Tämä koski erityisesti tekstiili- ja vaatetusteollisuuden, rakennusalan sekä metalli- ja konepajateollisuuden yrittäjiä.

Tuotantoelämän kansainvälistyminen voimistui. Suomalaisten yritysten ulkomaille menemistä edistivät kotimarkkinoiden pienuus, erikoistumisen välttämättömyys, tarve päästä lähelle asiakkaita ja pyrkimys hyödyntää erikoisosaamista, erityisesti korkeateknologiaa. Suomalaisten yritysten ulkomailla omistamat tuotantolaitokset olivat pitkään harvinaisia. Vähitellen teollisuus kuitenkin kansainvälistyi. 1980-luvun alussa suomalaisten omistamissa ulkomaisissa yksiköissä työskenteli yli 20 000 työntekijää. 1990-luvun alussa

keskeisissä teollisuusyrityksissä ulkomaisen henkilöstön osuus oli jo lähes puolet.²⁴⁰ Samalla ulkomainen omistajuus on lisääntynyt Suomessa.²⁴¹

Toisen maailmansodan jälkeen on koettu informaation lisääntymisen vallankumous. Siitä käytetään nimitystä *kolmas teollinen vallankumous*, jonka alku sijoitetaan 1950-luvulle ja jonka johtajiksi nimetään Yhdysvallat, Eurooppa ja Japani. Informaation lisäksi palvelualojen merkitys on korostunut. Tieteeseen perustavilla tuotteilla on ollut suuri vaikutus kasvuun ja kehitykseen. Tyypillisiä tuotteita ovat tekniset tuotteet, kuten televisiot, tietokoneet ja kännykät. Yrityselämä on hyötynyt siitä muun muassa liiketoimintakustannusten vähenemisenä. Pienet yritykset pystyvät hyödyntämään tietoverkkoja ja tekemään liiketoimintaa pienillä kustannuksilla.²⁴²

Teknologinen kehitys sekä tuotekehitys ja tutkimus ovat ohjanneet teollisuutta huippuosaamista edellyttävään kansainvälisen high tech -tuotantoon. Sähköteknisen teollisuuden läpimurto tapahtui 1980-luvulla, jonka jälkeen Suomesta on tullut merkittävä huipputekniikan viejämaa. Elektroniikkateollisuus kasvoi 1990-luvulla Nokian vetämänä. Teknologiateollisuudesta on tullut Suomen suurin teollisuuden ala.²⁴³

YHTEISKUNNAN RAKENNUMUUTOS

Suomen elinkeinorakenne muuttui 1900-luvun jälkipuoliskolla. Suomi oli ainakin toiseen maailmansotaan asti maatalousvaltainen.²⁴⁴ Alkutuotannon osuus työvoimasta oli vielä lähes puolet 1950-luvulla.²⁴⁵ Vaikka maatalousväestö väheni teollistumisen edetessä, säilyi maataloudesta elävien määrä huomattavana aina 1960- ja 1970-luvulle saakka. Suomea voidaan pitää pitkään ainakin puoliagrarisena yhteiskuntana.²⁴⁶

Jalostuksen ja palvelujen osuus työvoimasta ja bruttokansantuotteesta on kasvanut. Alkutuotannon osuus bkt:sta oli vuonna vielä vuonna 1960 liki 20 prosenttia ja vuonna 1997 se oli enää alle 5 prosenttia. Palveluiden osuus kasvoi vastaavana aikana noin 44 prosentista yli 60 prosenttiin.²⁴⁷ Maatalouden työllisten määrä koko työvoimasta on pienentynyt alle 5 prosenttiin.²⁴⁸

Alkutuotannon vähenemistä kuvaa se, että kun sen osuus oli vuonna 1950 noin 46 prosenttia ammatissa toimivasta väestöstä, vuonna 1990 se oli enää 9 prosenttia. Samalla palveluissa toimivien osuus kasvoi 11 prosentista 27 prosenttiin.²⁴⁹

Palvelujen osuus työvoimasta on kasvanut kaikissa teollisuusmaissa. Suomessa palveluiden osuus työvoimassa ohitti teollisuuden osuuden jo 1950-luvulla. Palveluiden osuutta on kasvattanut sosiaalipalveluiden ja opetuksen kasvu sekä hallinnon lisääntyminen.²⁵⁰

Palveluelinkeinot ovat yleisiä korkean elintason maissa. Palvelut jaetaan yleensä liikenteeseen, kauppaan, pankki- ja vakuutustoimintaan, asuntojen omistukseen, muihin yksityisiin palveluihin sekä julkisiin palveluihin. Nykyisin on myös liike-elämää palvelevaa toimintaa.²⁵¹

Kaupungistumiskehitys jatkui voimakkaana 1960-luvulla. Väestö keskittyi voimakkaasti Etelä-Suomeen. Vuonna 1965 Suomessa oli 70 kaupunkia tai kauppala, joissa asui noin 44 prosenttia väestöstä. Helsingissä asui jo yli puoli miljoonaa asukasta. Maaseudulla väkiluvun kasvu oli pysähtynyt jo 1900-luvun alussa.²⁵²

Yksityisyrittäjyyden yleistyminen on yhteydessä palveluelinkeinojen lisääntymiseen. Palvelusektori on paikallista ja pienyritysvaltaista. Yksinyrittäjistä merkittävä osa toimii palveluelinkeinoissa. Elintason nousu ja kulutuksen kasvu ovat tarjonneet entistä enemmän tilaisuuksia yksinyrittäjille.

Tekstiili- ja vaatetusalan (tevanake) yrittäjien vähentyminen vaikutti siihen, että pienyrittäjien määrä hiipui 1950- ja 1960-luvulla. Tevanake-alalla oli vuonna 1950 noin 26 000 yrittäjää, joista suuri osa oli kotona työskenteleviä ompelijoita, kutojia ja vaattureita. Vuonna 1970 tekstiilialan itsenäisiä käsityöläisiä ei enää ollut. Vaatteiden valmistuksessa työskenteli enää 5 000 työntekijää. Metalliteollisuudessa yrittäjien määrä pysyi samana, vaikka alalta poistui käsityöläisiä, esimerkiksi maaseudun seppiä.²⁵³

Yritystoiminnan laajentumista kuvaa se, että osakeyhtiötä perustettiin vuonna 1960 noin 1200 ja vuonna 1973 noin 4500. Osakeyhtiöiden määrä kasvoi samana ajanjaksona 32 000:sta noin 55 500:teen.²⁵⁴ Yrityksiä perustettiin laaja-alaisesti eri puolille Suomea, ja maakuntiin syntyi yrityskeskittymiä. Lahden seudulla Päijät-Hämeessä on ollut paljon puunjalostukseen perustuvaa huonekaluteollisuutta. Pohjanmaa on tunnettu yrittäjävetoisena maakuntana. Teollisuus on puolestaan keskittynyt maan etelä- ja keskiosiin, Pohjanmaan rannikkoseudulle ja Keski-Suomeen.²⁵⁵

HYVINVOINTIVALTIO JA YRITTÄJYYS

Hyvinvointivaltion rakentamisen alku ajoittuu 1960-luvun loppupuolelle, jolloin ryhdyttiin suunnittelemaan laajoja kansalaispiirejä koskevia yhteiskunnallisia uudistuksia. Merkittävimmät uudistuksen koskivat peruskoulun aloittamista, kansanterveyslain laatimista ja ihmisten sosiaaliturvan parantamista.

Suomen kehittyminen moderniksi hyvinvointiyhteiskunnaksi on tarkoittanut sitä, että valtion tehtäväkenttä on laajentunut. Suomi kuuluu pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden joukkoon, jossa tunnuspiirteenä on valtion laaja vastuu ihmisten hyvinvoinnista ja suhteellisen korkea veroaste. Yrittäjyyden ja talou-

den kehityksen kannalta hyvinvointivaltio on vaikuttanut siihen, että yritykset ovat saaneet koulutettua työvoimaa. Myös kansalaisten suurentunut kulutus on lisännyt yrittäjien mahdollisuuksia. Erityisesti tehdaspaikkakunnilla huolenpito työntekijöistä on siirtynyt yrityksiltä julkiselle hallinnolle.

Julkinen valta turvaa kaikille ihmisille peruspalvelut, kuten terveydenhuollon, koulutuksen ja sosiaaliturvan. Tämä on tarkoittanut sitä, että julkisten menojen osuus bruttokansantuotteesta on kasvanut. On kuitenkin huomattava, että hyvinvointiyhteiskunta on myös tarjonnut yritystoiminnan mahdollisuuksia.

Puheella kilpailukykyisestä hyvinvointiyhteiskunnasta tarkoitetaan kahdensuuntaista riippuvuussuhdetta. Yhtäältä kansainvälinen kilpailukyky luo mahdollisuuksia säilyttää ja kehittää suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa. Toisaalta hyvinvointiyhteiskunnan luoma kansakunnan eheys, turvallisuus ja hyvä koulutustaso edistävät menestymistä kansainvälisessä kilpailussa. Hyvinvointiyhteiskunnan merkitys korostuu korkean teknologian hyväksikäytössä ja uusien innovaatioiden syntyemisessä. Demokraattinen yhteiskunta on tukenut dynaamisuutta, innovatiivisuutta ja kilpailukykyä.²⁵⁶

Suomen suurimmat yritykset 1988

1. Neste Oy
2. Oy Nokia Ab
3. Rauma-Repola -yhtymä
4. Kemira-konserni
5. Outokumpu -konserni
6. Valmet -konserni
7. Metsä-Serla Oy
8. Kymmene Oy
9. Enso-Gutzeit Oy
10. YIT -yhtymä

Lähde: Suomen 3000 suurinta yritystä 1988 (Yritystieto)

PK-YRITTÄJYYDEN NOUSU

Pienten ja keskisuurten yritysten määrän lisääntyminen oli seurausta elinkeinoelämän monipuolistumisesta. Yksityinen kulutus lisääntyi, ja kansalaisten elintaso parani. Ihmisten muuttaessa kaupunkeihin niissä tarvittiin paljon uusia palveluja, mikä synnytti uusia yrittäjätalouksia. Myös tekninen kehitys palveli yrityselämän kehitystä. Suomalaisen pk-yrittäjyyden voimakas kasvu alkoi

1970-luvun puolivälissä. Yrityselämään tuli paljon uusia omistaja-yrittäjien perustamia yrityksiä

Tekstiili- ja vaateteollisuuden osuus koko teollisuudesta väheni. Osuus oli 1950 noin 16 prosenttia, josta se väheni 7 prosenttiin vuonna 1977. Neuvostoliiton-kaupan romahtaminen 1990-luvun alussa iski voimakkaasti juuri tevanake-teollisuuteen.²⁵⁷ Kaikki alan yritykset eivät olleet kilpailukykyisiä länsimarkkinoilla, josta olisi pitänyt löytyä korvaavat markkinat tuottoisalle idänkaupalle.

Yritystoiminnan laajentuessa ja pienyrittäjyyden kasvaessa yritysostot yleistyivät. Toinen kehityssuunta on ollut se, että yrityksistä erottautuu osia pienemmiksi erillisiksi yrittäjävetoisiksi yrityksiksi (*management buyout*, lyhenne MBO). Sillä tarkoitetaan yleisesti yrityskauppaa, jossa ostajana toimii yrityksen toimiva johto.

Pk-yritysten kansantaloudellisen merkityksen lisääntyminen on näkynyt myös tilastotiedoissa. Vuonna 1975 julkaistun selvityksen mukaan pk-yrityksissä oli yli 200 000 työntekijää ja tehdasteollisuuden työvoimasta heitä oli 39 prosenttia. Osuus tuotannon bruttoarvosta oli tuolloin vajaa kolmannes. Vuonna 1990 pk-yritysten työntekijöiden määrä oli lähes puolet teollisuuden työvoimasta ja jalostusarvokin yli 40 prosenttia.²⁵⁸

Yrittäjyys globaalin kapitalismin ja korkean teknologian alkuvaiheessa

1960-luvun jälkeiseen taloudelliseen muutokseen liittyi palveluyhteiskunnan kasvu. Merkittävää oli myös idänkaupan voimakas lisääntyminen. Agraari-yhteiskunta alkoi väistyä nopeasti. Kaupungistuminen ja elintason nousu lisäsivät yrittämisen tilaisuuksia. Palveluelinkeinojen lisääntyminen vaikutti pk-yrittäjyyden yleistymiseen. Yrittäjyyden voimakas kasvu voidaan ajoittaa 1970- ja 1980-luvuille. Yrittäjän arvostus ammattina alkoi parantua.

1900-LUVUN LOPPUPUOLEN YRITTÄJIÄ

Maija Isosaari (1920–2005) – metalliteollisuuden vaikuttaja Pohjanmaalta

Maija Kuivila syntyi 1920 Lapuan Hellanmaan kylässä. Hän solmi avioliiton vuonna 1948 maatalouskonevalmistaja Ville Isosaaren kanssa. Maija Isosaari osti vuoden 1949 lopulla Kankaankylän lopettaneen osuusmeijerin tilat ja perusti vuonna 1950 puolisonsa kanssa Maaseudun Kone Oy:n. Maaseudun Koneen tuotevalikoima laajeni ja kehittyi tehtaan kasvaessa. Työntekijöitä oli vuonna 1960 jo 60. Seuraavana vuonna siirryttiin uuteen tehdashalliin. Maaseudun Kone ei ollut pitäjänsä ainoa maatalouskonetehdas, mutta siitä tuli alansa johtava ja valtakunnallisesti tunnettu

yritys. Ville Isosaari kuoli joulukuussa 1964, jonka jälkeen Maija Isosaari jatkoi yksin toimitusjohtajana.

Maija Isosaaren johtamana yritys laajeni voimakkaasti. Tuotantotilojen laajentaminen aloitettiin vuonna 1966. Seuraavat rakennustyöt tehtiin 1970-luvun alussa Ylihärmän kirkonkylässä. Traktorinhyttien eli ohjaamoiden valmistaminen oli tuolloin kehitymässä merkittäväksi osaksi tuotantoa. Myöhemmin Valmet-turvaohjaamosta tuli Maaseudun Koneen päätuote. Turvaohjaamon asentaminen säädettiin vuonna 1969 pakolliseksi kaikkiin uusiin traktoreihin. Muita merkittäviä tuotekehityksiä olivat muun muassa uusi kylvölannoitin.

Maija Isosaaren poika, Jaakko Isosaari siirtyi vuonna 1979 traktorien turvaohjaamoihin keskittyneen Maaseudun Kone Oy:n hallituksen puheenjohtajaksi. Samalla Maija Isosaari aloitti hallituksen puheenjohtajana maatalouskoneita valmistaneessa Junkkari Oy:ssä, joka erotettiin erilliseksi maatalouskoneita valmistavaksi yhtiöksi. Yrityksessä toteutettiin 1980-luvun puolivälissä sukupolvenvaihdos ja samalla muodostettiin Maaseudun Kone -konserni. Maija Isosaari jäi tuolloin eläkkeelle, mutta hän säilyi yrityksen keulakuvana.

Maija Isosaaren lapset ovat jatkaneet Maaseudun Kone -konsernin palveluksessa ja omistajina. Kolmas sukupolvi tuli 2000-luvulla konsernin hallitus- ja johtotehtäviin.

LÄHTEET

Mäkinen, R. 2011. Maija Isosaari. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Jutila, S. 2000. Paimenpojasta patruunaksi: Maaseudun Kone 50 v. Ylihärnä: Maaseudun kone.

Satu Tiivola (s. 1924) – monialaryrittäjä

Satu Tiivola

Satu Haavisto syntyi Sipoossa vuonna 1924. Suuri perhe muutti Helsinkiin, jossa isä Svante Haavisto toimi autoilijana ja auton asentajana. Miss Helsinki -kilpailussa toiseksi sijoittunut Satu Haavisto tutustui Ostrobotnialla ravintolanjohtaja Leo Vuoristoon. He avioituivat ja aloittivat yhdessä ravintolayritystoiminnan. Helsingin olympiakisoihin 1952 he avasivat Kaisaniemenkadulle Suomen ensimmäisen hampurilaispaikan, Broadwayn. Leo Vuoristo omisti Helsingissä useita ravintoloita, kuten Savannan.

Yrittäjätoiminnan Satu Vuoristo aloitti vuonna 1950 Kampinkadulla (sittemmin Urho Kekkosen katu) pienessä vaatetusliikkeessä, Muotihuone Oy:ssä, jonka hän kasvatti monen myymälän

ketjuksi. Hän perusti vuonna 1955 naisten alusvaatteisiin erikoistuneen Lollo-ketjun, jonka toiminta alkoi Kaivotalossa Helsingissä. Mainonnassa tuli tutuksi lause ”Lollosta loisto linjat”. Suurimmillaan Lollossa oli töissä 70 myyjää. Satu Vuoristolla oli myös erikoisliike Muoti-Alexandra Aleksanterinkadulla.

Vuoristojen yritys oli 1970-luvun alussa Pohjoismaiden suurin perheomisteinen hotelli- ja ravintolaketju, johon kuuluivat Helsingissä muun muassa Adlon, Kaivohuone sekä Seurahuone hotelleineen. Vuoristot hankkivat omistukseensa vuonna 1965 Porvoon pitäjältä Haikon kartanon, jonka he kunnostivat ja rakensivat alkuperäisten suunnitelmien mukaan. Haikon kartanon avajaiset pidettiin elokuussa 1966. Terveyskylpylä valmistui 1970-luvulla.

Leo Vuoriston kuoltua vuonna 1973 Satu Vuoristo siirtyi perheyhtiön toimitusjohtajaksi. Hän avioitui vuonna 1975 Suomen Yhdyspankin pääjohtajan Mika Tiivolan kanssa. Satu Tiivola jatkoi perheyhtiön johtamista. Yrityksen toimintaan tuli mukaan myös jälkikasvu. Vuoristo-yhtiö keskitettiin 1980-luvulla Haikkoon, joka on laajentunut monipuoliseksi kylpylä- ja kongressikeskukseksi.

Satu Tiivola oli 1900-luvun loppupuoliskon tunnetuimpia naisryttäjiä. Hän on toiminut myös elinkeinoelämän sekä muissa yhteisöissä ja esiintynyt paljon julkisuudessa.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2011. Satu Tiivola. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Tiivola, S. 2000. Satu miesten maailmassa (toimittanut M. Huovinen). Helsinki: Otava.

Einari Vidgrén (1943–2010) – metsätyömiehestä pörssiyrityksen rakentajaksi

Einari Vidgrén syntyi Vieremällä vuonna 1943. Vidgrén aloitti puutavaran ajon maatalustraktorilla. Sen jälkeen hän siirtyi metsäkuljetusten sekä metsämaan muokkauksen pariin. Vidgrén kuljetti tukkeja metsästä läheiselle Soilahden sahalle lisäalassa. Tarinan mukaan kyllästyttyään silloisten traktoreiden huonoon kestävyyskäsittelyyn hän päätti, että ”tehdään kerralla semmonen mehtäkone että ee tarvihe koko aekoo olla korjoomassa”. Nimensä metsäkone sai kylillä kulkeneesta rumasta ja sekarotuisesta Ponsse-koirasta. Siksi kuormatraktorin prototyypistä tuli Ponsse Paz. Tarmokkaasti eteenpäin mennyt Vidgrén suunnitteli ja valmisti vuonna 1969 omaan käyttöönsä ensimmäisen kuormankantavan metsäkoneen. Metsäkonetehtas Ponsse Oy perustettiin virallisesti vuonna 1970, jolloin yhtiö merkittiin yhtiörekisteriin. 1980-luvulla siitä tuli markkinajohtaja kotimaassa hakkuukoneitten valmistamisessa.

Yhtiö on kansainvälistynyt jatkuvasti. Yhtiö listattiin ensimmäisen kerran pörsin OTC-listalla vuonna 1995. Metsäkonealalla Ponsse on tunnettu brändi. Se on menestyvä perheyhtiö ja yksi maailman suurimmista metsäkoneiden valmistajista.

Yrittäjänä Einari Vidgrénin elämä hakee vertaistaan – pienestä savolaisesta maanviljelijän pojasta kasvoi kansainvälisesti menestynyt suurliikemies. Apunaan hänellä oli poikkeuksellinen lahjakkuus kehittää metsäkoneita. Omalla panoksellaan hän vaikutti merkittävästi koko Suomen koneellisen puunkorjuun ja metsäteknologian kehittymiseen.

LÄHTEET

Möttönen, T. 2012. Einari Vidgrén. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Kellberg, A. 2000. Ponsse 1970–2000: Savon savotoilta maailman markkinoille. Ponsse.

Heikki Kyöstillä (s. 1946) – globaali menestyjä erikoisalalla

Heikki Kyöstillä syntyi vuonna 1946 Orimattilassa maanviljelijäperheeseen. Hän valmistui Lahden kauppappilaitoksesta merkonomiksi vuonna 1965 ja pääsi töihin myyntiedustajaksi Oy Dentaldepot Ab:hen, joka oli hammashoidon laitteiden maahantuontiyritys. Kyöstillä myi hammaslääkäreille alan tarvikkeita. Samalla hän sai idean ryhtyä itse valmistamaan samoja tuotteita. Yritysnimen, Planmeca Oy:n, Kyöstillä rekisteröi vuonna 1969 yhdessä veljensä Tapio Kyöstillän (s. 1942) kanssa. Kyöstillän perheen autotallissa valmistui vuonna 1971 ensimmäinen hammaslääkärin aputuoli. Planmeca Oy:n toinen tuote oli hammaslääkärin instrumenttikaappi. Hammaslääkärin potilastuoli saatiin tuotantoon 70-luvun puoliväliin tultaessa.

Planmeca Groupin toisen osan, Plandent Oy:n toiminta käynnistyi vuonna 1972. Se oli hammaslääkärin tarvikkeita maahantuova ja myyvä yritys. Planmeca Oy kansainvälistyi 1980-luvulla, ja kansainvälisen läpimurron sinetöivät ensimmäinen mikroprosessoriohjattu potilastuoli ja panoraamaröntgenlaite. Yrityksen toimintakenttä laajeni vuonna 1989 myös varsinaisen lääketieteen puolelle, kun sisaryritys Planmed Oy perustettiin. Ensimmäisestä tuotteesta, Sophie-mammografiayksiköstä tuli Planmedin päätuote. Planmecan panoraamaröntgenlaite oli 1990-luvulla myydyin laite koko maailmassa. 2000-luvulla yrityksestä on tullut hammaslääketieteen digitaalisten kuvantamislaitteiden tuotekehityksen edelläkävijä. Planmeca Groupin tehdas sijaitsee Helsingin Herttoniemessä.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2013. Heikki Kyöstillä. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Väinö H. Broman (s. 1932) – konsernin perustaja

Väinö H. Broman syntyi Helsingissä vuonna 1932. Valmistuttuaan ylioppilaaksi vuonna 1952 ja oltuaan opintomatkoilla useissa eri maissa Broman siirtyi isänsä omistaman Kansanauto Oy:n palvelukseen. Hän muutti myöhemmin perheensä kanssa Joensuuun, jonne hän perusti vuonna 1964 oman yrityksen, Pielisensuun Auto Oy:n. Yhtiö harjoitti autokauppaa Joensuussa. Siitä kehittyi koko maan kattava autojen varaosia myyvä ketju. Väinö H. Bromanin johdolla Broman Group Oy kasvoi suureksi yritysryhmäksi. Broman on hankkinut omistukseensa varaosia ja tarvikkeita autoihin myyvän valtakunnallisen Motonet-ketjun. Broman Group yhtiöihin kuuluvat myös AD VaraosaMaailma, Finntest, Broman Logistics sekä BG-liikekiinteistöt. Perheyritys Broman Group Oy on nykyisin Suomen johtava varaosaliiike, sekä työkalujen, veneily- ja kalastustarvikkeiden, kodin ja vapaa-ajan tuotteiden myyntiin erikoistunut konserni.

LÄHTEET

Tarma, H. 2011. Väinö H. Broman. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Jorma Lillbacka (s. 1946) – konepajayrittäjä

Jorma Lillbacka syntyi Kauhavalla vuonna 1946. Hän valmistui sorvariksi Lapuan seudun ammattikoulusta. Lillbacka perusti 23-vuotiaana vuonna 1969 ystävänsä autotalliin oman yrityksen, joka valmisti Alahärmään letkuliittimiä Oy Wärtsilä Ab:n Vaasan-tehtaille. 1970-luvulla Lillbacka alkoi valmistaa liitinpuristimia, joita tuolloin ei löytynyt sopivana markkinoilta. Lillbacka alkoi rakentaa omia levyntyöstökoneita, kun puristimiin tarvittiin levyosia. Yritys kansainvälistyi nopeasti 1990-luvulla, mihin vaikutti Finn-Power-levyntyöstökeskusten menestys.

Lillbackan yrityksestä kehittyi maailman kolmanneksi suurin levyntyöstökoneiden valmistaja. Kauhavalaista konepajayritys Lillbacka Oy:tä kutsuttiin ”Pohjanmaan Nokiaksi”. Se työllisti yli 1 200 työntekijää. Lillbacka myi vuonna 2002 suuren osan liiketoiminnastaan ruotsalaiselle pääomarahastolle. Lillbacka on myös perustanut elämyspuisto PowerParkin Alahärmään.

LÄHTEET

Jensen-Eriksen, N. 2013. Jorma Lillbacka. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Esko Ylinen (s. 1947) – kauppaketjun perustaja

Esko Ylinen syntyi maanviljelijäperheeseen Alahärmässä vuonna 1947. Vaatimattomissa oloissa kasvaneen kahdeksanlapsisen perheen poika sai yrittäjäideansa jo nuorukaisena: hän halusi perustaa kaupan, josta saisi halvalla paljon tavaraa. Yrittäjäuran hän aloitti jo 1960-luvun puolivälissä yhdessä veljensä Pentin kanssa. Apupoikina he myivät Heikki-veljensä valmistamia kerrastoja ja raappahousuja. Oppipoikajakso muuttui pian itsenäisen kulkukauppiiaan työksi.

Ylinen perusti vuonna 1967 Ylihärmään Halpamyynti-nimisen liikkeen. Samana vuonna hän avasi yhdessä veljensä kanssa Halpa-Hallin Pietarsaareen. Vuonna 1969 avattiin Halpa-Halli Kokkolaan, jolloin sai alkunsa toiminimi Kokkolan Halpa-Halli (vuodesta 1993 osakeyhtiömuotoinen Kokkolan Halpa-Halli Oy).

Ylinen yritystoiminta on laajentunut ja tuotevalikoima on lisääntynyt. Tuore-elintarvikkeet tulivat kauppojen hyllyille vuonna 1997. Halpa-Halli on Suomen ensimmäinen halpakauppaketju. Pohjanmaalta ketju on levinnyt useisiin kaupunkeihin, ja liikkeitä on tullut säännöllisesti lisää. Yhtiö harjoittaa myös maahantuontia. Perheyhtiössä tehtiin sukupolvenvaihdos 2000-luvun alussa, jolloin toimitusjohtajaksi siirtyi poika Janne Ylinen.

LÄHTEET

Turunen, H. 2011. Esko Ylinen. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Rabbe Grönblom (1950–2015) – pitsakeisari

Rabbe Grönblom syntyi Helsingissä vuonna 1950. Hän perusti ensimmäisen pitseri-ansa vuonna 1976 Vaasaan. Vaatimattomasta alusta hän kehitti Yhdysvalloista ja Ruotsista saamiensa ideoiden pohjalta pitserioiden franchising-ketjun vuonna 1987. Konsepti toimi myös Suomessa. Kotipizza-ketjun tarjoaman markkinointituen turvin useimmat pitseriat olivat kannattavia. Kotipizza-tavaramerkistä tuli käsite Suomessa. Saatuaan menestystä Grönblom laajensi liiketoimiaan. Grönblom lanseerasi toisenlaisen pitsaravintolan, Pizzeria Rax Familyn (Golden RAX Pizza Buffet) vuonna 1994. Hän myi vuosituhaten vaihteessa yrityksen Restel Oy:lle.

Hotellialalle Grönblom loi oman Omena Hotellit Oy:n. Tämä oli edullisten hotellien ketju toimi ilman vastaanottoa tai henkilökuntaa. Grönblom toimi myös liikennealalla, kun hän perusti RG Line -varustamon, joka liikennöi reitillä Vaasa–Uumaja. Rabbe Grönblomin kuoleman jälkeen Kotipizza on jatkanut toimintaansa menestyvänä pörssi-yhtiönä. Kotipizza on nykyisin norjalaisen pörssi-yhtiö Orklan omistuksessa.

LÄHTEET

Wester, H. 2011. Rabbe Grönblom. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

2.5 YRITTÄJYYSYHTEISKUNNAN NOUSU (1991–)

ELEKTRONIIKKATEOLLISUUDEN NOUSU

Suomen kansantalous ajautui 1990-luvun alussa ennennäkemättömään kriisiin. Siihen vaikuttivat muun muassa korkosääntelyn loppumisesta johtunut pankkien holtiton luotonanto ja idänkaupan romahtaminen. Myös teollisuuden hintakilpailukyky oli heikentynyt. 1980-luvun lopulla noudatettu löysä talous- ja rahapolitiikka johti talouden ylikuumenemiseen. Sitä seurannut laskusuhdanne oli jyrkkä ja syvä. Vuosina 1990–1992 bruttokansantuote pieneni 7 prosenttia.²⁵⁹

Markan devalvaatio vuonna 1992 johti siihen, että erityisesti ulkomaankauppaa harjoittaneiden yrittäjien lainanhoitokustannukset nousivat kohtuuttomasti, sillä he olivat ottaneet ulkomaista valuuttalainaa. Konkurssien määrä kaksinkertaistui vuosina 1990–1992.²⁶⁰ Niitä oli vuosittain 7 000–8 000, ja konkurseja tapahtui useilla eri toimialoilla.²⁶¹ Lamavuosina yritysten määrä tilapäisesti väheni.²⁶²

Suomen talous alkoi kasvaa 1990-luvun puolivälissä. Talouden veturina oli elektroniikkateollisuus ja sen avainyritys Nokia, josta tuli maailman johtava matkapuhelinvälikäsiteläjä. Entinen monialayritys ryhtyi valmistamaan kännyköitä 1990-luvun alussa. Siitä tuli pian alan markkinajohtaja, ja se synnytti useita alihankkijayrityksiä. Nokialla oli merkittävä kansantaloudellinen vaikutus. Siitä tuli Suomen ensimmäinen kansainvälinen suuryritys.²⁶³

Nokian vetämänä elektroniikkateollisuuden osuus Suomen teollisuudessa kasvoi 1990-luvulla merkittävästi. Sen osuus alan viennistä oli vuonna 1998 peräti 28 prosenttia.²⁶⁴ Nokian osuus vuonna 2000 bruttokansantuotteesta oli 4 prosenttia ja vaikutus talouskasvuun 2,5 prosenttiyksikköä – lähes puolet koko talouskasvusta.²⁶⁵ Nokia ajautui kuitenkin vaikeuksiin 2010-luvulla. Yhtiön matkapuhelintuotanto loppui. Vuonna 2015 Nokian osuus bruttokansantuotteesta oli vain neljännes vuoden 2008 tasosta.²⁶⁶

Monet Nokialla työskennelleet ja erityisosaamista hankkineet ovat perustaneet omia yrityksiä. Suomessa onkin vahva ja monipuolinen IT-alan yrittäjäverkosto. Yksi merkittävä ala on peliteollisuus. Tietokoneiden teknologisen kehityksen alku sijoittuu 1980-luvun alkuun, jolloin mikrotietokoneet saapuivat Suomeen ja siirryttiin digitaaliseen aikakauteen.²⁶⁷ Suomessa on perustettu 2000-luvulla paljon alan startup-yrityksiä, jotka ovat muodostaneet mobiilipelitaloja. Tunnetuin esimerkki on vuonna 2009 julkaistu mobiilipeli Angry Birds (Rovio Entertainment Oyj, lyhyesti Rovio) ja siitä kasvaneen brändin menestys. Toinen globaalimenestyjä on ollut Supercell Oy, joka oli

vuonna 2015 maailman tuottavin mobiilipeliyrittäjä. Pelialalla on yleistä räjähdysmäinen kasvu ja toisaalta nopea hiipuminen. Myös se on tyypillistä, että pitkätkin projektit voidaan lopettaa vähän ennen julkaisua tai heti julkaisun jälkeen.²⁶⁸

SUOMI GLOBALISOITUVASSA TALOUSELÄMÄSSÄ

Suomen yritysten toimintaympäristöön on vaikuttanut globaali kapitalismi, nopea teknologinen kehitys ja Euroopan yhteisen markkina-alueen synty. Pitkien neuvotteluiden jälkeen Suomi hyväksyttiin EU:n jäseneksi keväällä vuonna 1994, ja jäsenyys astui voimaan vuoden 1995 alussa. EU:n talous- ja rahaliittoon (EMU) liittymisen jälkeen otettiin käyttöön yhteinen raha euro vuoden 2002 alussa.²⁶⁹ EU:hun liittyminen on tuonut vakautta suomalaisten yritysten toimintaympäristöön, mutta samalla se on merkinnyt kovenevaa kansainvälistä kilpailua.

Uudet teknologiat ovat lisänneet tuottavuutta. Aikakautteen on kuulunut globaali lähentymiskehitys, joka on muokannut yhteiskuntia ja talousjärjestelmiä.²⁷⁰ Samaa oletettua lähentymiskehitystä kuvataan käsitteellisesti modernisoitumisena, urbanisoitumisena, teollistumisena, sivilisaatioprosessina tai globalisaationa.

Globalisaatio on koko maailmaa koskevaa yhteen kytkeytymisen laajenemista, syvenemistä ja nopeutumista. Jäykät hierarkiat korvautuvat joustavilla verkostoilla. Suomi selvisi tässä murrosvaiheesta. Maasta on tullut teknologiaa hyödyntävä, kansainvälisessä kilpailussa taloudellisesti hyvin menestyvä kansakunta.²⁷¹ Yritystoiminnassa nopeasti kasvavista startup-yrityksistä on tullut koko ajan tärkeämpiä. Kansainvälisessä vertailussa Suomeen ei ole kuitenkaan syntynyt runsaasti kansainvälisesti menestyneitä startup-yrityksiä.²⁷²

Yksi keskeisimmistä talouden ja yhteiskunnan muutoksista viime vuosikymmeninä on ollut yritysten kansainvälistyminen.²⁷³ Samalla ulkomaisten työntekijöiden määrä yrityksissä on lisääntynyt. 1990-luvun alussa keskeisimpien teollisuusyrityksien työntekijöistä lähes puolet oli ulkomaalaisia.²⁷⁴

Suomalaisilla yrityksillä on entistä enemmän tehtaita ja toimipisteitä ympäri maailmaa. Samalla yritysten ulkomaalaisten työntekijöiden määrä on lisääntynyt. Esimerkiksi vuonna 2017 Nokialla oli yli 95 000 ulkomaalaista työntekijää ja hissien valmistaja Kone Oyj:llä yli 50 000. Toinen piirre on se, että Suomessa on entistä enemmän ulkomaista työvoimaa. Vierastyövoiman käyttöön on vaikuttanut EU:ssa hyväksytty periaate työvoiman vapaasta liikkuvuudesta.

Suomen talouden siirtyminen yritys vetoisempaan suuntaan näkyy siten, että niin toimipaikkojen kuin omistajayrittäjien määrä on kasvanut etenkin

2000-luvulla. Henkilökunnan määrällä mitattuna teollisuuden osuus on vähentynyt 1980-luvulta lähtien. Sen sijaan kun mitataan toimipaikkojen ja yrittäjien määrällä sekä tuotannon brutto- ja jalostusarvolla, teollisuus on kasvanut 2000-luvulle saakka.

Taloustieteellinen tutkimus painottaa taloudellisen kasvun ja inhimillisen pääoman yhteyttä. Koulutustasoa pidetään merkittävänä kansantalouksien kasvueröjen selittäjänä.²⁷⁵ Koulutusta voidaan pitää henkisen pääoman tuottamisena ja koulutuspanostuksia investointeina.²⁷⁶ Koulutustason nousu on yksi kokonaistuottavuuden osatekijä. Taloudellinen kasvu selittyy myös työpanoksen laadun muutoksella, joka syntyy koulutuksen avulla.²⁷⁷

Pk-yritykset työllistävät entistä enemmän ihmisiä. Pk-yritysten työntekijämäärä kasvoi yli 77 000:lla vuosina 2001–2010. Samaan aikaan suuryritysten työntekijöiden määrä väheni. Vuonna 2010 yksityisen sektorin työpaikoista alle 40 prosenttia oli suuryrityksissä. Tuolloin yksityisen sektorin työpaikoista neljännes oli alle 10 henkilöä työllistäväpienyrittäjissä. Työpaikoista 20 prosenttia oli alle 50 henkilön yrityksissä ja 17 prosenttia keskisuurissa yrityksissä, joissa on alle 250 työntekijää.²⁷⁸ Vuonna 2016 alle 50 henkilön yrityksissä työskenteli noin 38 prosenttia työntekijöistä. Yli 250 työntekijän suuryritysten palveluksessa oli noin 41 prosenttia työntekijöistä. Niissä on kuitenkin enemmän omistajauutta eli pääomaa.²⁷⁹

Globaalissa kapitalismissa omistajuutta on siirtynyt perheiltä, suvuilta ja yrityksiltä kansainvälisille sijoittajille. Siihen on vaikuttanut pääomamarkkinoiden vapautuminen ja Suomen liittyminen Euroopan unionin talousalueeseen. Ulkomaalaisomistuksen vapauttaminen lisäsi finanssivetoisuutta suomalaisiin yrityksiin. Suomalaisia yrityksiä on listattu ulkomaiden pörssiin. Omistajien tavoitteet ja sijoittajien arvot (*shareholder value*) vaikuttavat yritysten johtamiseen.²⁸⁰

Nokia 3210 -mallinen kännykkä.
Turun museokeskus.

Jälkiteollisessa yhteiskunnassa palveluiden merkitys on korostunut. Palvelut yhteiskunnalle -ryhmän osuus ammatissa toimivasta väestöstä on ollut 2000-luvulla noin kolmannes.²⁸¹

Uutena ilmiönä on ulkomaalaisten yrittäjien määrän kasvu. Ulkomaalaistaustaisten yrittäjien määrä lisääntyi 92 prosenttia vuosina 2006–2014. Tutkija Paolo Fornaron Etlalle tekemän raportin *Immigrant Entrepreneurship in Finland* (2018) mukaan itsensä työllistämässä maahan-

muuttajat eivät juurikaan eroa muista suomalaisista. Maahanmuuttajataustaiset yrittäjät keskittyvät Uudellemaalle, missä myös ulkomaalaisten osuus väestöstä on suurin. Fornaron mukaan yrittäjien määrä ja työllisyystilanne liittyvät toisiinsa. Aiempien tutkimusten mukaan maahanmuuttajat ryhtyvät useimmiten palvelualan yrittäjiksi. Suomessa yleisintä on oman ravintolan perustaminen. Harvinaista on se, että maahanmuuttaja perustaa esimerkiksi rakennusliikkeen tai valmistavan teollisuuden yrityksen.²⁸²

Teknologisen kehityksen suurta muutosta on kuvattu puhumalla *neljännenä teollisesta vallankumouksesta*. Sillä tarkoitetaan uuden teknologian tuloa kaikille elämänalueille. Keskeisiä asioita ovat digitalisaatio, tekoäly, koneoppiminen ja robotisaatio. Nämä ilmiöt muuttavat myös yritystoimintaa siten, että digitaalisesta tuotannosta on tulossa merkittävä teollisuudenala ja että yritysten toiminta perustuu entistä enemmän digitaalisten menetelmien ja laitteiden hyödyntämiseen. Samalla korostuu uusien innovaatioiden synnyttäminen ja digitaalisten palvelujen tuottaminen.

PK-YRITTÄJYYDEN MERKITYKSEN KASVU

2000-luvulla pienet- ja keskisuuret yritykset ovat nousseet avainasemaan uusien työpaikkojen synnyttämisessä. Vuosina 2001–2015 pienten ja keski suurten eli 10–249 henkeä työllistävien yritysten työntekijöiden määrä kasvoi noin 83 000 työpaikalla.²⁸³

Talouden uudistumisessa kasvuhakuiset pienet ja keskisuuret yritykset ovat keskeisessä roolissa.²⁸⁴ Kaikki yritykset eivät ole kasvuhakuisia. Vuoden 2017 pk-barometrin mukaan Suomen 10–19 henkeä työllistävästä pienistä yrityksistä 16 prosenttia ilmoitti tavoittelevansa ripeää kasvua, 20–49 henkeä työllistävästä 23 prosenttia ja yli 50 henkeä työllistävästä 26 prosenttia.²⁸⁵

Pienillä kasvavilla yrityksillä on globaalisti keskeinen rooli talouden uudistajina ja kasvattajina. Nuoret yritykset toimivat yleisesti talouden uusien työpaikkojen synnyttäjinä. Suomessa pienten ja nuorten yritysten työntekijämäärä ovat samaa suurusluokkaa kuin keskimäärin muissa maissa.²⁸⁶

Kasvuyrityksillä on suuri merkitys talouden uudistamisessa. Pieni kasvuyritysten joukko (0,3 % yrityksistä) on vastannut lähes kolmanneksesta yrityssektorin uusista työpaikoista. Näistä kasvuyrityksistä suurin osa oli pieniä ja keskisuuria.²⁸⁷

Startup-yrityksiä perustetaan vuosittain 4 000–5 000. Näistä noin 300 eli 6–7 prosenttia yltää seuraavan kolmen vuoden aikana kohtuulliseen kasvuun. Määrä on pysynyt suhteellisen tasaisena, vaikka taloudessa on tapahtunut

suuria muutoksia. Startupit toimivat yleensä palvelualoilla ja noin kolmasosa tietointensiivisissä palveluissa, muun muassa ohjelmistokehityksessä.²⁸⁸

Startupit liitetään julkisessa keskustelussa talouskasvun ja hyvinvoinnin lisääntymiseen. Startupeista nousseet menestystarinat, kuten Supercell ja Rovio, ovat luoneet mielikuvaa pikavoitoista, vaikka vain harvat startupit nousevat maailmanmenestykseen.²⁸⁹

Kasvavat ja skaalautuvat startup-yritykset ovat tärkeitä koko kansantaloudelle. Etlan vuonna 2018 tekemässä tutkimuksessa *Startupit kansantaloudessa* todetaan, että Suomeen perustetaan vuosittain vain noin sata lupaavaa, potentiaalisesti skaalautuvaa startup-yritystä. Näin rajattuna startup-yritysten osuus on noin 2 prosenttia kaikista vuosittain aloittavista nuorista yrityksistä, joilla on perusedellytykset kasvulle. Yleensä lupaavimmat startupit nousevat ohjelmistoalalta.²⁹⁰

Startup-yritykset ja kasvuyritykset vastaavat merkittävästä osasta uusia työpaikkoja. Huomattava osa pienyrityksistä ei ole uusia työpaikkoja synnyttäviä kasvuyrityksiä. Yrittäjyyttä ja pienyrityksiä ei voi siksi pitää samana asiana, vaikka ne ovatkin läheisessä yhteydessä.²⁹¹ Pienet yritykset kasvavat suuria yrityksiä nopeammin ja lopettavat toimintansa todennäköisemmin.²⁹²

Innovaatioista on tullut entistä tärkeämpiä globaalin kilpailun menestymisen määrittäjiä. Suomen innovaatiopolitiikkaa valmistelee ja toteuttaa nykyisin työ- ja elinkeinoministeriö. Innovaatiopolitiikalla rakennetaan olosuhteita, jotka mahdollistavat yrityksiensä innovaatiotoiminnan, uudistumisen ja kansainvälisen kasvun. Se lisää tuottavuutta ja uudistaa samalla koko yhteiskuntaa. Nykyisin innovaatiopolitiikka on laaja-alaista, ja siihen kytkeytyvät digitalisaatio ja palveluiden merkityksen lisääntyminen taloudessa.²⁹³

Innovaatiojärjestelmän toimivuutta pidetään yhtenä Suomen talouden keskeisenä vahvuutena. Siihen liittyvät voimakkaat panostukset tutkimus- ja kehittämistyöhön. Koulutuksen ja tutkimuksen perusrakenteet ovat toimivia. Myös yleinen ilmapiiri on myönteinen innovaatiotoiminnalle ja teknologialle. Kansallinen tiede- ja teknologiapoliittikka on säilynyt vahvana myös taloudellisissa laskusuhdanteissa.²⁹⁴

Suomen suurimmat yritykset v. 2017

1. Nokia
2. Neste
3. Kesko
4. Stora Enso
5. UPM-Kymmene
6. Kone
7. Varma
8. SOK
9. Sampo
10. Ilmarinen

Lähde: Talouselämä 1.6.2018.

NAISYRITTÄJYYS 2000-LUVULLA

Naisten toimiminen yrittäjinä on monipuolistunut vasta viime vuosikymmeniä. Nykyisin noin kolmannes yrittäjistä on naisia.²⁹⁵ Naisten koulutustason nousu on edistänyt naisten toimimista yrittäjinä.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2012 miespuolisten yrittäjien osuus työllisistä oli 14 prosenttia, kun taas naisilla osuus oli vain 7 prosenttia. Koko maassa naisten osuus yrittäjistä oli 35 prosenttia. Naisyrittäjien määrä on kasvanut 2000-luvulla maatalouden ulkopuolella. Naisyrittäjät ovat keskimäärin koulutetumpia kuin miesyrittäjät. He toimivat pääasiassa sosiaali- ja terveyspalveluissa, koulutus- ja henkilöpalveluissa, majoitus- ja ravitsemisalalla sekä eräillä liike-elämän palvelualoilla, kuten tilitoimistoissa.²⁹⁶

Naisten yrittäjyydellä on ollut pitkä perinne maataloudessa. Vielä vuonna 1990 alkutuotannossa oli naisyrittäjistä lähes 45 prosenttia. Maatalouden rakennemuutoksen myötä naisyrittäjien kokonaismäärä on vähentynyt 1990-luvulta lähtien. Palvelu- ja muilla toimialoilla tapahtunut naisyrittäjyyden kasvu alkoi korvata naisyrittäjien määrän vähentymistä maataloudessa (ks. taulukko 8). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2011 naisyrittäjiä oli yhteensä 84 000.²⁹⁷

Naisten yrittäjyys on korostetusti yksinyrittäjyyttä. Vuonna 2011 joka neljäs naisyrittäjä toimi työnantajina. Miesyrittäjissä työnantajien osuus oli yli 40 prosenttia. Määrällisesti naispuolisia työnantajia oli yhtä paljon 1990-luvun lopussa kuin vuonna 2011, sillä yrittäjien määrä on kasvanut vain yksinyrittäjien

puolella. Muutos on ollut samankaltaista miesyrittäjissä, mutta työnantajien määrän lähtötaso oli miesyrittäjillä suurempi kuin naisyrittäjillä.²⁹⁸

Naiset toimivat usein sivutoimisina yrittäjinä. Sivutoiminen yrittäjäyys ei olekaan yhtä miesvaltaista kuin päätoiminen yrittäjäyys. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaan jokaista kolmea sivutoimista miesyrittäjää kohden kaksi naista saa osan tuloistaan yrittäjätulona. Siihen vaikuttavat naisten ammatteihin liittyvät ja heidän koulutustaan vastaavat palvelutehtävät, jotka mahdollistavat sivutulojen ansaitsemisen. Naiset työllistyvät miehiä useammin osa-aikaisissa tai tilapäisissä työsuhteissa, mikä mahdollistaa sivutoimisen yrittäjäyden.²⁹⁹

Naisyrittäjistä lähes kolmannes työllistyy koulutuksessa, vapaa-ajan viettoon liittyvissä palveluissa sekä parturi-, kampaamo- ja kauneushoitola-toiminnassa. Seuraavaksi suurimmat toimialat ovat vähittäiskauppa sekä terveys- ja sosiaalipalvelut. Sosiaalipalveluissa naisyrittäjäyttä ovat lisänneet kotitalousvähennysjärjestelmä sekä kuntien ostopalvelut. Kunnalliset palvelut ovat naisyrittäjille tärkeitä. Naisyrittäjiä on paljon terveyspalveluissa.³⁰⁰

TAULUKKO 8. Naisyrittäjien osuus ammatissa toimivasta väestöstä ja työllisestä työvoimasta 1970–1990. (Lähde: SVT Väestölaskenta 1990; Jukka 1995, 20.)

	1970	1975	1980	1985	1990
Naiset					
Maatalousyrittäjät	15	11,1	6,9	5,7	6,3
Muut yrittäjät	4,4	3,4	3,3	4,2	4,6
Yhteensä	19,4	14,5	10,1	9,8	10,9

Kun yrittäjät suhteutetaan sukupuolittain kaikkiin saman toimialan yrittäjiin, naiset olivat enemmistönä terveys- ja sosiaalipalveluissa, koulutuksessa sekä henkilökohtaisia palveluja tuottavilla toimialoilla. Myös majoitus- ja ravitsemisalalan yrittäjistä yli puolet on naisia. Naisyrittäjät pyörittävät kahviloita ja pieniä ravitsemusliikkeitä. Teollisuudessa naisyrittäjät työllistyvät käsityövaltaisessa elintarvikkeiden, tekstiilien ja vaatteiden valmistuksessa. Rakennustoiminnassa sekä kuljetusalalla naisyrittäjiä on vähän (ks. taulukko 9).³⁰¹

TAULUKKO 9. Nais- ja miesyrittäjät Suomessa päätoimialoittain vuonna 2011, %. (Lähde: Yrittäjyyskatsaus 2012.)

	Naisia kaikista alan yrittäjistä, %	Miehiä kaikista alan yrittäjistä, %	Naisyrittäjien jakauma, %	Miesyrittäjien jakauma, %
Terveys- ja sosiaalipalvelut	71	29	15,5	3,1
Koulutus ja henkilöpalvelut	61,6	38,4	29,1	8,9
Majoitus- ja ravitsemisala	50,5	49,5	5,7	2,8
Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	38,9	61,1	5,3	4
Ammatillinen ja tekninen toiminta	35,6	64,4	14,3	12,7
Kauppa	34	66	16,3	15,7
Rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala	29,7	70,3	2,3	2,6
Teollisuus	22,8	77,2	6,1	10,3
Informaatio ja viestintä	9,9	90,1	1	4,3
Kuljetus ja varastointi	9	91	2,5	12,5
Rakentaminen	3,5	96,5	1,7	23
Erittelemätön toimiala	29,6	70,4	0,2	0,5
Yhteensä	33,3	66,7	100	100

Naisyrittäjyys on lisääntynyt globaalisti 2000-luvulla, mutta siitä huolimatta suuri osa yrittäjistä on yhä miehiä. *Global Entrepreneurship Monitor (GEM)* -raportin mukaan vuonna 2017 Euroopassa oli kuusi naisyrittäjää jokaista kymmentä miesyrittäjää kohden. Eniten naisyrittäjiä on Latinalaisessa Amerikassa ja Karibiassa, joissa on 17 naisyrittäjää jokaista 20 miesyrittäjää kohden. Vain kolmessa maassa – Ecuadorissa, Brasiliassa ja Vietnamin – oli naisyrittäjiä yhtä paljon kuin miehiä. Yleisesti naiset ryhtyvät useimmin yrittäjäksi pakosta, 20 prosenttia todennäköisemmin kuin miehet. Euroopassa on yleistä, että naiset ryhtyvät yrittäjäksi pakosta, vaikka naisyrittäjyys ei ole verrattuna muihin maanosiin kovin yleistä. Itsensäyöllistäjien osuus on pienempi. Kasvuyrittäjissä sukupuolierot tulevat selvästi esille. Suomi kuuluu maihin, joissa naisilla on hyvät mahdollisuudet perustaa yritys.³⁰²

ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄT

Aikaisemmin agraariyhteiskunnassa ammatissa toimivasta väestöstä yli 70 prosenttia sai elantonsa maataloudesta. Itsensätyöllistäjien määrän kasvaminen liittyy yhteiskunnan rakennemuutokseen. Yhä useampi työllistää itse itsensä. Siihen liittyy myös uusien pienyritysten perustaminen.

Itsensätyöllistäjien määrä on lisääntynyt viime vuosikymmenen aikana. Vuonna 2013 Suomessa oli 15–64-vuotiaita itsensätyöllistäjiä 152 000, joka oli noin 6 prosenttia kaikista työllisistä. Suurin osa itsensätyöllistäjistä on yksinyrittäjiä. Heitä oli noin 112 000 vuonna 2013. Ammatinharjoittajia oli noin 29 000 ja freelancereita ja apurahansaajia yhteensä noin 12 000.³⁰³

Yksinyrittäjien määrä on lisääntynyt voimakkaasti 2000-luvulla. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2015 Suomessa oli 157 000 itsensätyöllistäjää, mikä vastasi lähes 7 prosenttia kaikista työllisistä.³⁰⁴ Yksinyrittäjyydestä on tullut vakiintunut elinkeino ja elämäntapa. Yksinyrittäjyydestä muodostuu usein pysyvää ja pitkään jatkuvaa toimintaa.³⁰⁵

Suomessa itsensätyöllistäjien osuus on kansainvälistä keskitasoa. Itsensätyöllistäjiä, mukaan lukien yrittäjiä, on eniten kehittyvissä talouksissa, joissa esiintyy pakkoyrittäjyyttä. Yrittäjyyden yleisyyteen kytkeytyy väestön suuruus, väestönkasvun vauhti, väestön sosiaalinen liikkuvuus ja väestön kuolleisuus. *Global Entrepreneurship Monitor (GEM)* -ryhmän uusimman raportin mukaan eniten itsensätyöllistäjiä on Kolumbiassa. Yhdysvalloissa osuus on puolestaan kaikkein pienin.³⁰⁶

YRITTÄJYYSYHTEISKUNTA

Yritystoiminnan kehitykseen on kuulunut yrityskannan laajeneminen ja monipuolistuminen. Pk-yritysten taloudellinen merkitys kasvun luojina ja merkittävinä työllistäjinä on kasvanut toisen maailmansodan jälkeen. Voidaan puhua ”yrittäjävallankumouksesta”, jolla viitataan siihen, että muutosta voidaan verrata 1700-luvun teolliseen vallankumoukseen. Nykyisestä taloudellisesta järjestelmästä voidaan käyttää nimitystä yrittäjätalous (*entrepreneurial economy*) tai yrittäjyysyhteiskunta (*entrepreneur society*). Yrittäjyysyhteiskunnalla ei tarkoiteta pelkästään sitä, mitä yrittäjät tekevät ja miten he vaikuttavat yhteiskuntaan, vaan myös sitä, että kansalaiset yleensä ovat yritteliäitä ja yhteiskunnassa eteenpäin pyrkiviä. Yrittäjät ovat tarttuneet yhteiskunnan tarjoamaan tilaisuuteen ryhtyä yrittäjäksi.

Teollistumisen edetessä saivat alkunsa modernit liikeyritykset. Suuryrityksillä oli taloudessa määrävä asema 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla.³⁰⁷

Suurteollisuuden (*big business*) aikakauden talousjärjestelmää on kutsuttu johdetuksi taloudeksi (*managed economy*), jossa taloudelliseen suorituskykyyn vaikuttivat erityisesti yrityksen koko ja skaalaedut.³⁰⁸ Vastaavasti yrittäjätalouden aikakautena keskeisellä sijalla ovat innovaatiot ja uusi innovatiivinen liiketoiminta. Niillä on suuri vaikutus talouskasvuun.

Yrittäjyysyhteiskunnan nousuun on kuulunut uusien yrittäjyyttä suosivien arvojen vahvistuminen.³⁰⁹ Pk-yritysten kansantaloudellinen merkitys on lisääntynyt, ja tämä on voimistanut yrittäjien poliittista vaikuttamista.³¹⁰

Yrittäjyysyhteiskunta on suhteellisen uusi yhteiskunnallinen ilmiö. Historian professori Laura Kolben mukaan Suomi ei ole ollut koskaan lukumääräisesti monipuolinen yrittäjyysyhteiskunta. Hän painottaa, että historiallisesti katsottuna Suomi ei koskaan ole ollut yritysyhteiskunta, vaikka maatalousyrittäjiä on aina ollut runsaasti maamme agraariyhteiskuntarakenteen vuoksi. Yhteiskuntarakenteiden muuttuessa maatalousyrittäjistä useat luopuivat yritystoiminnastaan 1960- ja 1970-luvuilla ja hakeutuivat kaupunkeihin palkkatöihin. Maatalousyrittäjät muuttivat runsaslukuisesti Ruotsiin aiheuttaen Suomen historian suurimman demografiamuutoksen. Kaupungistumista seurasi Suomen yhteiskunnan rakennemuutos. Kolben mielestä hyvinvointivaltion rakentamiseen ja ylläpitämiseen verovaroin tarvittiin suuryrityksiä, eikä pienyrityksille annettu tilaa yrityskentällä.³¹¹

Professori Karl-Erik Michelsenin mukaan yrittäjien näkökulmasta suomalainen yhteiskunta tarjoaa hyvät olosuhteet yritystoiminnalle, mutta sen sisältä on puuttunut yrittämiselle välttämätön kulttuuri ja henki. Michelsenin mielestä yrittäjyysyhteiskunta ei kuitenkaan synny käskemällä vaan pitkän historiallisen prosessin tuloksena, jossa yrittäjillä itsellään on keskeinen rooli. Yrittäminen on monille elämäntapa, joka sitoo yksilöä, mutta se antaa myös mahdollisuuden toteuttaa omia ajatuksia ja unelmia. Yrittäjyyteen liittyy aina riskejä, jännitystä ja epävarmuutta. Yrittäjyysyhteiskunnissa arvostetaan omaaloitteisuutta, luovuutta, yksilöllisyyttä sekä rohkeutta. Michelsenin mielestä yrittäjyysyhteiskuntien turvaverkot ovat hatarammat, joten yksilöt joutuvat kantamaan suuremman vastuun omasta ja yhteisön hyvinvoinnista.³¹²

Valtion rooli talouden uusiutumisessa sekä teknologian ja innovaatioiden kehityksessä on noussut talouspoliittiseen keskusteluun. Sussexin yliopiston innovaatiotaloustieteilijä Mariana Mazzucaton menestysteos *The entrepreneurial state. Debunking private vs. public sector myths* (2013) on vaikuttanut merkittävästi tähän keskusteluun. Mazzucato korostaa, miten yrittäjähenkiset valtiot ovat tukeneet suoraan teknologian kehitystä. Yrittäjähenkisen valtion käsitteen kautta Mazzucato on tuonut esille, miten merkittäviä Yhdysvaltojen liittovaltion instituutiot ja teknologiapoliittiset ohjelmat ovat olleet maan

yleiskäyttöisten teknologioiden kehitykselle, kuten esimerkiksi informaatio-, bio- ja nanoteknologialle.

Suomessa on käsitelty sitä, mitä voimme oppia yrittäjähenkiseen valtioon liittyvästä keskustelusta. Kalevi Sorsa -säätiön tutkimuspäällikkö Antti Alajan raportissa *Yrittäjähenkinen valtio – Uusi avaus innovaatiopolitiikkaan* (2016) esitetään, että valtion tulisi avata uusia strategisia suuntia elinkeinoelämän kehitykselle. Suomessa sekä yksityiset että julkiset tutkimus- ja kehityksenot ovat supistuneet. Alajan mielestä finanssipolitiikassa on mahdollista valita myös investointeja lisäävä linja, joka tukee tuottavuuden kasvua sekä auttaa vastaamaan ilmastonmuutoksen ja väestön ikääntymisen kaltaisiin haasteisiin.³¹³

Yrittäjyysyhteiskunnan nousuun liittyy yrittäjyyskasvatuksen lisääntyminen. Yhteiskunnassa suositaan yrittäjämäisiä asenteita. Nykyajan muuttuvassa maailmassa työsuhteet vaihtuvat eivätkä ihmiset ole enää niin sidottuja paikkakuntaansa. Tällöin tarvitaan jatkuvaa uudistusta ja tilaisuuksien kartoittamista. Kansalaisia voidaan kutsua yrittäjäkansalaisiksi. Kirjassa käsitellään myöhemmin luvussa 5 yrittäjyyskasvatusta nykyajan trendinä.

Yrittäjyys ja yrittäjyysyhteiskunta

Suomi joutui 1990-luvun alussa syvään talouskriisiin, joka koitui monen yrittäjän kohtaloksi. Palveluelinkeinoihin liittyvä yrittäjyys lisääntyi. Suomen talouden uuteen nousuun liittyi elektroniikkateollisuus, joka kasvoi Nokian vetämänä. Samalla yritystoiminnan kansainvälistyminen kiihtyi. Suomi rikastui ja se nousi 1900-luvun jälkipuoliskolla rikkaimpien teollisuusmaiden joukkoon. Suomalaiset yritykset ovat maailman huippua telekommunikaatio- ja metsäteollisuudessa. Yrittäjyydestä on tullut yleinen erilaisia yhteiskunnan toimintoja koskeva periaate.

2000-LUVUN TUNNETTUJA YRITTÄJIÄ

Kaija Ward (s. 1947) – Eurokangas-myyväläketjun kasvattaja

Kaija Heinonen (vuodesta 1969 Ward) syntyi Lahdessa vuonna 1947. Vanhemmat Saimi ja Veikko Heinonen olivat perustaneet pienen kangaskaupan Lahden torin laidalle. Kaija tuli mukaan perheyrittäjien toimintaan. Valmistuttuaan ekonomiksi 1970-luvun alussa hän siirtyi yhtiöön johtotehtäviin. Uuden ajan kangaskaupan konsepti nimeltä Eurokangas sai alkunsa 1990-luvun alussa. Ensimmäiset Eurokankaat avattiin Lahteen ja Turkuun vuonna 1991. Kaija Ward kasvatti kangaskaupan Eurokangas-myyväläket-

juksi. Yhtiö kasvoi 1990-luvulla nopeasti. Ward kehitti yhtiöstä yhdessä puolisonsa kanssa uuden palvelukonseptin, jossa perinteisten kangaskauppojen parhaat puolet yhdistettiin kattavien valikoimien ja hyvän palvelun suurmyymälöiksi. Vuonna 2005 myymälöitä oli 30, työntekijöitä 500 ja liikevaihtoa noin 30 miljoonaa euroa. Kaija Ward sai kansainvälistä tunnustusta, kun hänet valittiin Euroopan menestyneimmäksi naisyrittäjäksi vuonna 1997.

LÄHTEET

Henttinen, A. 2014. Kaija Ward. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Ilpo Kokkila (s. 1947) – rakentaja

Ilpo Kokkila syntyi maanviljelijäperheeseen Saarijärvellä vuonna 1947. Lapsuutensa ja nuoruutensa Saarijärvellä vietettyään Kokkila luki ensin matematiikka vuoden verran Helsingin yliopistossa. Hän siirtyi kuitenkin Espoon Otaniemeen Teknilliseen korkeakouluun. Valmistuttuaan vuonna 1974 rakennusosastolta hän pääsi töihin Perusyhtymä Oy:hyn. Alkujaan se oli välirauhan aikana vuonna 1940 perustettu Pellonraivaus-yhtiö, jonka tarkoituksena oli raivata viljelysmaata ja helpottaa evakkojen asuttamista. Kokkila eteni yhtiössä työpäälliköstä osastonjohtajaksi, joka vastasi Neuvostoliiton-viennistä. Yhtiö oli mukana muun muassa Kostamuksen rakentamisessa. Kokkila tiedettiin taitavaksi idänkaupan neuvottelijaksi. Perusyhtymän nimeksi muutettiin vuonna 1987 YIT-Yhtymä.

Yrittäjäksi Kokkila lähti 40-vuotiaana. Hän perusti vuonna 1987 uuden rakennusliikkeen työtoveriensa Kari Filppulan, Jorma Haapamäen, Kalevi Härkösen ja Eero Nuutisen kanssa. Sen nimeksi tuli SRV Viitokset -yhtiöt Oy. Nimi otettiin osakkaiden lukumäärästä ja sanoista Suomen Rakennusviesti. Yritys erikoistui aluksi projekti- ja rakentamiseen. Rakennusalan yrityksenä se sai jo perustettaessa paljon julkisuutta.

SRV (vuodesta 2007 SRV Yhtiöt Oyj) kasvoi voimakkaasti 1990-luvulla. Siihen vaikuttivat yhtiön tekemät yritysostot, joihin lukeutuvat muun muassa Teräsbetoni Oy ja Arvo Westerlund Oy. Kokkila siirtyi 2000-luvun alussa toimitusjohtajan paikalta hallituksen puheenjohtajaksi. SRV Oyj listautui Helsingin pörssiin vuonna 2007. Kokkila voidaan pitää rakennusalan käytäntöjen uudistajana. Hänen rakennuttamiinsa kiinteistöihin kuuluu muun muassa Helsingissä Kampin keskus, joka on myyty kansainväliselle sijoitusyhtiölle.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2008. Ilpo Kokkila. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Saastamoinen J. 2017. Ilpo Kokkila Kalmarin kylätieltä Kauppatorille. Jyväskylä: Docendo.

Jorma Terentjeff (s. 1949) – elektroniikkateollisuuden hyödyntäjä

Jorma Terentjeff syntyi Oulaisissa vuonna 1949. Karjalaisperhe oli lähtenyt Lumivaa-
rasta evakkomatkalle syksyllä 1944. Karjalaisperintöä vaalineessa kodissa arvostet-
tiin perusarvoja. Jorma Terentjeff vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Oulaisissa, mistä
hän lähti vuonna 1969 opiskelemaan Oulun yliopistoon sähköinsinööriosastolle. Te-
rentjeffin työura alkoi 1970-luvun alussa televisioita ja radioita valmistaneessa Salora
Oy:ssä opintojen ohessa. Tämän jälkeen hän toimi erilaisissa elektroniikkayrityksissä
ja konsultointitehtävissä.

Terentjeff nimitettiin vuonna 1990 Aspocompin toimitusjohtajaksi. Aspocomp
muodostettiin Aspon komponenttiteollisuusryhmästä, johon kuuluivat Oulun mik-
roelektroniikkatehdas, oululainen Pohjois-Piiri Oy ja Padasjoella toiminut Aupatec
Oy. Terentjeff lähti vuonna 1993 Aspocompista ja siirtyi kolmen pohjoissuomalaisen
riskisijoitusyhtiön fuusiossa syntyneen Teknoventure Oy:n toimitusjohtajaksi. Pohjois-
Suomen riskisijoittajana hän oli kaksi vuotta.

Terentjeffistä tuli vuonna 1995 JOT Invest Oy:n toimitusjohtaja. Veikko Lesosen
vuonna 1987 perustama kuljetin- ja testausjärjestelmiin erikoistunut Suomen JOT-
Tuote Oy (alkujaan JOT-Palvelu Oy) sai rahoitusta Teknoventurelta, ja näin syntyi uusi
yritys, JOT Invest Oy. Elektroniikkateollisuuden tuotantoautomaatioon erikoistunut
konserni sai alkunsa, kun yhtiöön liitettiin Suomen JOT-Tuote Oy ja Salon CAF Oy.
JOT Automation Group Oyj vietiin Helsingin pörssiin syyskuussa 1998. JOT-osakkeen
arvo nelinkertaistui Helsingin pörssissä vuonna 1999. It-alan kupla alkoi kuitenkin
puhjeta vuotta myöhemmin, jolloin osakemarkkinat lähtivät voimakkaaseen laskuun.
Merkittävin alamäen syy oli uuden kolmannen sukupolven matkapuhelinteknologian
viivästyminen. Toinen syy tuotantolinjojen kysynnän vähenemiseen oli Kiina-ilmiö. JOT
oli oman aikansa lapsi, jonka osake romahti it-kuplan puhjetessa.

Terentjeff oli uransa huipulla pörssiyhtiö JOT Automation Group Oyj:n toimitusjoh-
tajana vuodesta 1998 lähtien. Terentjeff jätti JOT:n toimitusjohtajan tehtävät loppu-
vuodesta 2000 mutta jäi hallituksen jäseneksi. Luovuttuaan JOT Automation Group
Oyj:n johtamisesta Terentjeff löysi uudeksi toimialakseen hiihtokeskusbisneksen, jossa
hän vaikuttaa Suomen eteläisimmän tunturin Iso-Syötteen omistajana. Hän perusti
myös sijoitustoimintaa varten yhtiön, joka keskittyi teknologiayrityksiin. Terentjeffin
mukaan ”perheeni on paras tiimi, jonka kanssa olen saanut tehdä työtä. Siksi tunnen
olevani etuoikeutettu ihminen.”

LÄHTEET

Turunen, H. 2013. Jorma Terentjeff. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tie-
tokannassa.

Kulju, M. 2012. Pohjoisen teollisuusneuvos Jorma Terentjeff. Helsinki: Gummerus.

Päivikki Palosaari (s. 1956) – Lapin-matkailun edistäjä

Päivikki Palosaari syntyi Kittilässä Könkään kylässä vuonna 1956. Pientilan perheen isä oli sekatyömies ja äiti kätilö. Kotonaan Päivikki oppi kovaa työntekoa ja sai myös ravintolainnostuksen kipinän. Päivikki Palosaari lähti opiskelemaan 16-vuotiaana Haukiputaalle Länsi-Pohjan ammattikoulun keittiölinjalle, jonka jälkeen hän jatkoi suurtalousohjelmaansa Rovaniemellä. Hän toimi harjoittelijana muun muassa armeijan keittiössä Sodankylän jääkäripataljoonassa ja sairaalan keittiössä Kemijärvellä. Opinnot jatkuivat Oulussa esimieslinjalla, josta Päivikki valmistui vuonna 1977. Tämän jälkeen hän toimi ravintola-alalla eri ammateissa muun muassa merillä, kalatehtaalla ja rakennuksilla. Viimeksi hän toimi keittiömestarina Sulkavan Lomakylässä ja hotelli Levitunturilla, joka avattiin lokakuussa 1980.

Keittiömestarin tehtävien lisäksi Palosaari ryhtyi 24-vuotiaana yrittäjäksi, kun hän avasi yhdessä veljensä Jounin kanssa Kittilään ensimmäisen yrityksensä Porogrillin, josta sai muun muassa kuuluja poronkärityshampurilaisia. Yhdessä puolisonsa kanssa hän perusti ensin Levin Matkahuolinta Ky:n. Suuri muutos liiketoiminnassa tapahtui, kun pariskunta osti vuonna 1988 Levin Loma -nimisen lomakylän. Ravintolan hän nimesi Hulluksi Poroksi. Se on nykyisin toiminnassa nimellä Wanha Hullu Poro. Hullu Poron pihapiiriin avattiin huoneistohotelli 1990-luvun alussa. Rinneravintola Willi Intiaani sai alkunsa samoihin aikoihin. Taivaanvalkeat-niminen elämiskohde on toiminut vuodesta 1995 lähtien. Suuri Hullu Poro Areena avattiin vuonna 2001. Siellä ovat käyneet esiintymässä lähes kaikki tunnetut suomalaiset pop- ja rocktähdet.

Lapin matkailu lähti nousuun 1990-luvun lamavuosien jälkeen, ja myös Levin-matkailu on lisääntynyt. Tästä syytä Palosaaren ravintolatoiminnan liikevaihto on kasvanut jatkuvasti. Samalla hän on perustanut lisää ravintoloita rinnekeskukseen ja hiihtokahviloita.

Levin Loma Oy ja Levin Matkahuolinta Ky yhdistyivät Hullu Poro Oy:ksi vuonna 1998. Yhtiö sai Suomen yrittäjien palkinnon vuonna 2002. Palosaaren yhtiöihin kuuluu nykyisin lukusia ravintoita, hotelleja ja muuta liiketoimintaa.

Päivikki Palosaari on palkittu yrittäjäneuvoksen arvolla. Kittilän lisäksi hänellä on liiketoimintaa Kemissä Sea Lapland Hotels & Restaurants -yhtiössä, jonka kautta pyöritetään muun muassa Hotelliravintola Merihovia. Lisäksi Palosaari on avannut elämys- ja aktiviteettipuisto Tonttulan Levin Könkään kylälle, lähelle lapsuudenkotiaan.

LÄHTEET

Lukkarila, A. 2016. Kioskinpitäjä ja keisarinna: Päivikki Palosaaren elämää. Hullu Poro Oy.

Ilkka Paananen (s. 1978) – mobiilipeliyhtiö Supercellin perustaja

Ilkka Paananen syntyi vuonna 1978. Nuoruutensa hän vietti Varsinais-Suomessa Piikkiössä. Paananen aloitti tuotantotalouden opinnot Teknillisessä korkeakoulussa Espoossa. Opiskellessaan hän tutustui vuonna 2000 opiskelijaporukkaan, joka halusi perustaa mobiilipelifirman ja kehittää pelejä. Siihen kuuluivat parikymppiset nuoret Jarkko Salmi, Mikko Kodisoja, Sami Arola ja Mika Tammenkoski, jotka olivat Paanasen kanssa mukana perustamassa uutta pelialan yritystä.

Ilkka Paanasesta tuli Sumea Interactive -nimisen yrityksen toimitusjohtaja. Yrityksen toimintaa rahoitettiin aluksi opintolainoilla. Lopulta yrityksestä tuli menestys. Siitä muodostui teknisesti arvostettu alan firma, joka työllisti noin 40 työntekijää. Sumea myytiin vuonna 2004 amerikkalaiselle Digital Chocolate -nimiselle pelifirmalle. Paananen jatkoi johtajana yrityksessä, jossa kehiteltiin uusia pelejä. Tuona aikana Paananen huomasi, että menestyspelien ideat tulivat usein yrityksen virallisen kehitysprosessin ulkopuolelta ja että taustalla oli aina hyvä tiimi. Saamaansa kokemukseensa nojaten Paananen päätti vuonna 2010 yhdessä työtoverinsa Mikko Kodisojan ja neljän muun pelikehittäjän kanssa perustaa uuden yrityksen, jolloin sai alkunsa Supercell. Tavoitteena oli tehdä maailman paras pelialan yritys, ja tähän pääsemiseksi tarvittiin paras mahdollinen tiimi.

Yrityksen alku oli vaikea, eikä se onnistunut ensimmäisten 18 kuukauden aikana kehittämään menestyspelejä. Se keskittyi ensin monialustaisia pelejä, joita voisi pelata Facebookissa, älypuhelimilla ja tabletilla. Yritys vaihtoi nopeasti liiketoimintastrategiaa ja alkoi kehittää kosketusnäyttöä hyödyntäviä mobiilipelejä. Pelit ovat ilmaisia, mutta tuottoa syntyy pelin sisäisellä myynnillä. Yrityksen räjähdysmäinen kasvu alkoi, kun se julkaisi vuonna 2012 pelit *Hay Day* ja *Clash of Titans*. Supercellistä tuli yksi maailman taloushistorian nopeimmin kasvaneista yrityksistä. Vuonna 2013 japanilaiset Softbank ja GungHo ostivat yli miljardilla eurolla yrityksestä 51 prosenttia. Se oli kaikkien aikojen suurin yrityskauppa suomalaisesta pörssiin listautumattomasta yrityksestä.

Supercellillä oli vuonna 2014 globaalisti noin 140 työntekijää. Kesäkuussa 2016 Softbank myi kiinalaiselle Tencentille 6,45 miljardilla eurolla koko 72 prosentin osuutensa Supercellin osakkeista. Tuolloin yrityksestä tuli Euroopan ensimmäinen kymmenen miljardin yritys (*deacorn*).

Supercellin pääkonttori sijaitsee Helsingissä, ja yritys maksaa veronsa Suomeen. Yrityksen menestys on vaikuttanut positiivisesti Suomen peliteollisuuden kehitykseen ja koko startup-alaan. ”Supersolu” on Suomen taloushistorian menestynein startup-yritys. Yrityksen toimintatapana on ollut itseohjautuvien yksiköiden ja solujen päättökenteko. Johtamisessa on vältetty byrokraattisia organisaatioita. Menestyksen vuoksi Supercellin poikkeuksellinen solutoimintamalli on herättänyt paljon kiinnostusta. Paanasen mukaan ”minkä tahansa bisneksen menestys on kiinni ihmisestä.

Kun ihmiset kokevat, että heihin luotetaan ja että menestys on heidän panoksestaan kiinni, heistä on kiva tehdä töitä.”

LÄHTEET

Helaniemi, K., Kuronen, A. & Väkeväinen, V. 2018. Kutsuvat sitä pöhinäksi – Tositari-noita kasvuyrittäjyydestä. Helsinki: Otava.

Vimma, T. 2018. Enkeleitä ja yksisarvisia: startup-Suomen tarina. Helsinki: Otava.

Hulkko, K. Kaikki pelaa: Supercellin Ilkka Paananen ei tunne itseään johtajaksi. Suomen kuvalehti 2014: 23, s. 38-43.

Talouselämä 1.7.2017, Ennen Supercelliä Ilkka Paananen rakensi yritystä opinto-lainalla ja ylianalysoi ideat – luovuuden löytäminen toi menestyksen: ”Meillä on ok epäonnistua”.

Helsingin Sanomat Kuukausiliite 9.11.2013 Olavi Koistinen, Näin syntyi suomalainen peliteollisuus.

Ydinkohdat luvusta 2

Vapaan yksityisyrittäjyyden nousu kytkeytyy 1800-luvun puolivälin jälkeen alkaneeseen elinkeinovapauteen. Yksityinen yrittäjyys vaikutti merkittävästi suomalaisen yhteiskunnan muutokseen. Se mahdollisti erilaisista taustoista tuleville ihmiselle tilaisuuksia sosiaaliseen nousuun. Toisen maailmansodan jälkeen alkoi pk-yrittäjyyden kehittyminen. Keskeisiä kehityssuuntia ovat olleet teknologinen kehitys, globalisaation voimistuminen ja yrittäjyhteiskunnan syntyminen. Yrittäjyyden ymmärtäminen edellyttää sitä, että tiedostaa yrittäjyyden eri vaiheet.

KESKEISTÄ SISÄLTÖÄ

Yrittäjyydellä on Suomessa pitkät perinteet. Vaikka yrittäjyyttä on esiintynyt, nykyaikainen yksityisyrittäjyys alkoi vasta 1800-luvun puolivälin jälkeisenä elinkeinovapauden aikakautena.

Yrityselämä on monipuolistunut. Yrittäjyyden merkityksen korostuminen on alkanut Suomessa suhteellisen myöhään. Yrittäjyyttä alettiin korostaa eri yhteyksissä 1980-luvulla.

Lama-ajan jälkeen yrittäjyyden merkitys on kasvanut entisestään. 2000-luvulla on alkanut voimakas yrittäjyyden tukeminen, johon on liittynyt kasvuyrittäjyyden vahva nousu. Yrittäjyyskasvatuksella edistetään yrittäjyyttä.

Naisyrittäjyydellä on pitkä historia. Naisyrittäjät ovat yleensä olleet maatalousyrittäjiä. Muilla toimialoilla naisyrittäjiä on ollut vähän, mutta naisyrittä-

jien määrä muilla toimialoilla alkoi lisääntyä toisen maailmansodan jälkeen. Varsinainen naisyrittäjien määrän kasvu on tapahtunut 1990-luvulta alkaen. Nykyisin kolmannes suomalaisista yrittäjistä on naisia.

SANOTTUA

”Jokainen yksityinen ihminen pyrkii jatkuvasti löytämään mahdollisimman tuottavaa käyttöä sille pääomalle, joka hänellä on vallassaan. Hän tosin ajattelee omaa etuaan, ei yhteiskunnan etua. Mutta oman edun ajattelu johtaa hänet luonnollisesti, tai pikemminkin väistämättä, käyttämään pääomaansa tavalla, joka on edullisin yhteiskunnan kannalta.”³¹⁴

-Moraalifilosofi, taloustieteen oppi-isä Adam Smith Kansojen varallisuus -klassikkoteoksessaan

”Voidaan perustellusti väittää, että vuoden 1879 asetukset elinkeinovapaudesta antoi moottoreihin sen huipputehon, joka nosti Runebergin ikuiseen köyhyyteen tuomitseman maan talouden kasvuun ja sen kansan yhdeksi maailman vauraimmista. Täydellä syyllä voidaan kuitenkin todeta, että kaikkine puutteineen liberalistinen yhteiskunta tuolloin antoi tilaisuuden yritysten kasvulle, pääomien kerääntymisille ja investoinneille. Muuta tietä kasvu-uralle pääsyyn oli tuskin olemassakaan.”³¹⁵

-Hallintotieteen tohtori Waldemar Bühler

”Sääty-yhteiskunnan murtuminen ja henkisen ilmaston muutos vapauttivat myös ihmisiä syntyperänsä ja taustansa rajoituksista. Murrosvaihe avasi mahdollisuuksia rohkeasti uutta etsineille. Ja juuri moderni teollisuus, jossa kaikki oli luotava tyhjistä, tarjosi tällaisia mahdollisuuksia, melkein kuin valtaamattomat erämaat raivaajilleen vuosisatoja aiemmin.”³¹⁶

- Professori Markku Kuisma

”Liike-elämään tulvi sadoittain uusia yrittäjiä suurkauppiaista kioskinpitäjiin, polkupyöränkorjajista automekaniikkoihin. Moni yritti turhaan, monelle yrittäminen oli keino hankkia lisäansioita epävarman palkkatyön ohella, mutta moni myös epäonnistui.”³¹⁷

-Dosentti Panu Pulma

”Yrittäjyysbuumin taustalla oli sekä ulkomaisia että kotimaisia syitä. Vaurastuva Eurooppa ja nouseva Venäjä nielivät suomalaisia metsätuotteita ja joskus muutakin, teknologian kehitys synnytti bisnesmahdollisuuksia ja rautateiden kaltaiset uudet liikennevälineet kuljettivat vauhdikkaasti ihmisiä ja tavaroita.”³¹⁸

- Professori Niklas Jensen-Eriksen

POHDINTAKYSYMYKSIÄ KIRJAN LUVUSTA 2

Aikajakso 1. Yrittäjyys ennen elinkeinovapautta

- Keillä oli mahdollisuus perustaa yritys ennen elinkeinovapautta?
- Miten taloudellinen liberalismi muutti käsitystä yrittäjyydestä?

Aikajakso 2. Suomalaiset yrittäjät elinkeinovapaudesta toiseen maailmansotaan (noin 1860–1939)

- Miten elinkeinovapaus edisti yksityisyrittäjyyttä?
- Millä aloilla yritystoiminta alkoi erityisesti kehittyä?
- Miten yhteiskunnan muuttuminen ja yritystoiminnan kehitys liittyivät toisiinsa maailmansotien välisenä aikana?

Aikajakso 3. Sodan vuodet ja jälleenrakennuksen aika (1940–1959)

- Millaisia tilaisuuksia jälleenrakennuksen aika tarjosi uusien yritysten perustajille?
- Miten kaupan- ja palvelualan voimistuminen vaikutti pienyritysten syntymiseen?

Aikajakso 4. Globaalin kapitalismin ja korkean teknologian alkuvaihe (1960–1990)

- Mitä globaalikapitalismilla tarkoitetaan?
- Miksi palveluelinkeinoissa on paljon yrittäjiä?
- Mitä teknologia merkitsi yrittäjyyden kehittymiselle?
- Miten kansainvälistyminen on muuttanut yrittäjyyttä?

Aikajakso 5. Yrittäjyisyhteiskunnan nousu (1991–)

- Miten 1990-luvun lama vaikutti suomalaiseen yrittäjyyteen?
- Mikä Nokian merkitys oli pienyrittäjyydelle?
- Miten naisyrittäjyys on lisääntynyt viime vuosikymmeninä?
- Mitä syitä on puhua yrittäjyisyhteiskunnasta?

Yleistä

- Mitkä tekijät ovat eri aikoina vaikuttaneet yrittäjyyden kehitykseen?
- Millaisia yrittäjiä on ollut Suomen talouden eri vaiheissa?
- Miten naisten toimiminen yrittäjinä on kehittynyt?